

Obiteljski fond Giorgi – osobna dokumentacija Nikole Giorgija Bone i korespondencija sa sinom Lukom (1834. – 1855.)

Ivona Fabris

Državni arhiv u Dubrovniku
Svetog Dominika 1
HR – 20000 Dubrovnik
ivona.fabris@dad.hr

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 7. 4. 2022.
Prihvaćeno: 27. 7. 2022.
025.171:347.61Giorgi,B.(497.584)
004.01Giorgi,N.B.(497.584)
(044.2)Giorgi,N.B:355.094.2Giorgi,L.(436)
(497.584)*1797/1805“
<https://doi.org/10.58565/vda.3.1.6>

Sažetak

Nakon arhivističke obrade i analitičkog opisa gradiva ovim radom predstavlja se arhivski fond obitelji Giorgi u cjelini kao i dio gradiva pripadajuće serije *Članovi obitelji Giorgi Bona*, osobna dokumentacija Nikole Giorgija Bone (1778. – 1855.) te korespondencija od 147 pisama razmijenjenih između Nikole i najstarijeg sina Luka (1815. – 1888.), austrijskog pukovnika. Sadržaj pisama otkriva privatne odnose unutar obitelji, ali i širu sliku političkih, gospodarskih i društvenih prilika doživljenih iz perspektive pripadnika dubrovačkog plemstva tijekom prvih desetljeća austrijske uprave u Dubrovniku.

Ključne riječi: obitelj Giorgi Bona, Dubrovnik, austrijska uprava, dubrovačko plemstvo, privatna korespondencija, rukopisne ostavštine, Državni arhiv u Dubrovniku (DADU)

Uvod

Osobni i obiteljski fondovi važan su arhivski izvor čija je vrijednost odavno prepoznata i za čijim gradivom posežu mnogi povjesničari tijekom istraživanja. Jedan od takvih fondova je i fond HR-DADU-259. Obitelj Giorgi koji se čuva u Državnom arhivu u Dubrovniku. Gradivo nastalo u rasponu od 17. do 20. st. okupljeno je i sačuvano najvećim dijelom djelatnošću članova obitelji Giorgi Bona tijekom dviju generacija neposredno prije te nakon pada Dubrovačke Republike.

Dok se dokumentacija obitelji Giorgi još uvijek nalazila kod Marina (Marinica) Giorgija Bone (1824. – 1897.), posljednjeg muškog potomka ove obitelji, istraživačima s kraja 19. i početka 20. st. bila je zanimljiva isključivo zbog rukopisa,¹ ne-

---

1 Rukopis je proučio i među prvima opisao Konstantin Vojnović (1832. – 1903.) u svom radu „Prilozi k arhivalnijem pabircima Dubrovačkijem“, *Starine*, knj. 28 (1896.), 1–96. O jednoj raspravi iz Đurđevićeva rukopisa pisao je i Đuro Körbler u „Ignjat Đorđić prethodnik Wolfov u Homerovu pitanju“, *Rad JAZU*, 186 (1911), 1–34. Zbornik je obradio i Ivan Pudić u „Rerum Illyricarum Ignjata Đurđevića“, *Djela*, 28 (1967). U novije vrijeme zbornika se dotiče Irena Bratičević u

dovršenoga historiografsko-filološkog djela, *Antiquitates Illyricae*, odnosno *Rerum Illyricarum*, koji se zatekao među obiteljskom dokumentacijom, a čiji je autor znameniti dubrovački pjesnik i znanstvenik Ignjat Đurđević (1675. – 1737.). Istraživači su se manje koristili ostalom obiteljskom dokumentacijom,² a o samoj ostavštini kao arhivskoj cjelini nije bilo objavljenih radova niti obavijesnih pomagala.

Nakon dovršene arhivističke obrade i analitičkog opisa gradiva ovim radom predstavlja se fond obitelji Giorgi u cjelini te dio gradiva iz druge serije, *Članovi obitelji Giorgi Bona*, odnosno osobna dokumentacija Nikole Giorgija Bone (1778. – 1855.) i korespondencija s najstarijim sinom Lukom (1815. – 1888.), austrijskim pukovnikom. Slijedom uglavnom njihove korespondencije od 1834. do 1855. godine pratimo životni put mladoga plemića kojeg otac 1827. godine kao dvanaestogodišnjaka iz Dubrovnika šalje na školovanje u Vojnu akademiju u Wiener Neustadt (Bečko Novo Mjesto). Nakon osam godina obuke mladić započinje dugu vojnu karijeru u austrijskoj vojsci koja traje sve do 1874. kada se kao umirovljeni pukovnik austrijske vojske zauvijek vraća u Dubrovnik. Od gotovo pola stoljeća provedenoga izvan domovine, u vojnim garnizonima diljem Europe, dvadesetak godina ostalo je zabilježeno u Lukovim pismima ocu u Dubrovnik. U očevim odgovorima mogu se pratiti odjeci i posljedice istih događaja u Dubrovniku, ali i svakodnevni život Dubrovčana u prvim desetljećima austrijske uprave.

Analizom dijela gradiva, nakon uvodnog predstavljanja stvaratelja, obitelji Giorgi i povijesnog konteksta te sadržajne fizionomije fonda, nastojat će se prikazati kvaliteta i širina informacija, kvantitativno ne pretjerano obimne, ali zaokružene arhivske cjeline izvornoga gradiva na čijemu se sadržaju temelji središnji dio ovog rada.

Rukopisne ostavštine u Državnom arhivu u Dubrovniku

Državni arhiv u Dubrovniku (DADU) posebnu brigu posvećivao je u prošlosti, a posvećuje i danas, prikupljanju i čuvanju rukopisnih ostavština istaknutih obitelji i pojedinaca na prostoru na kojemu djeluje. Stoga u svom fondusu čuva 22 obiteljska te 41 osobni arhivski fond. Obiteljske ostavštine u ukupnoj dužini od oko 50 d/m arhivskoga gradiva stizale su u DADU-u otkupom ili poklonom nasljednika obitelji. Radi se velikim dijelom o rukopisnim ostavštinama plemićkih obitelji (Bassegli,

---

„Ovidije pretvoreni: četiri prijevoda Đurđevićeve pjesme Bijeljaše se izdaleka“, *Grada za povijest književnosti hrvatske*, 37, (2010), 199.

2 Arhivsko gradivo fonda obitelji Giorgi uz gradivo srodnih plemićkih obitelji (Bonda, Bizzaro, Bassegli-Gozze) koje se također čuva u DADU-u, koristi i navodi Slavica Stojan u svoj knjizi: *U salonu Marije Giorgi Bona*, (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 1996.). Središnji lik u knjizi, Marija Giorgi Bona (1754. – 1839.), majka je Nikole Giorgija Bone kojemu pripada veći dio gradiva obiteljskog fonda Giorgi.

Bona, Bonda, Gozze, Ghetaldi Gondola, Giorgi, Natali, Pozza, Sorgo, Zamagna) čiji su potomci živjeli i djelovali u doba Dubrovačke Republike, neki i kasnije. Najstarije sačuvane zapise u ovoj grupi arhivskih fondova čine izvorni dokumenti i prijepisi iz arhivskih knjiga Dubrovačke Republike koji se odnose na stjecanje, širenje, diobu, otuđivanje i oporučno ostavljanje imovine članovima obitelji. Sačuvane su brojne izvorne obiteljske knjige o trgovini i upravljanju plemićkim posjedima od sredine 17. st. koje predstavljaju dragocjen izvor za proučavanje trgovine i dubrovačkoga agrara. U obiteljskim fondovima pronalazi se i osobna dokumentacija članova obitelji, posebno onih koji su obavljali neku javnu djelatnost (javni bilježnici, odvjetnici, političari). Pisma su također izdašan izvor obiteljskih i opće povijesnih informacija, kao i ogledalo intimnih preokupacija, motivacija te osobnih pogleda na život pojedinca. Uz navedeno čuvaju se i vrijedni prozni rukopisi, dnevници i pjesništvo članova i prijatelja obitelji.

Ovoj grupi arhivskih fondova u dubrovačkom arhivu pripada obiteljski fond Giorgi.

Dubrovnik nakon pada Republike te kratka povijest obitelji Giorgi

Ulaskom francuskih trupa u Dubrovnik u svibnju 1806. godine započinje proces konačnog uništenja stoljetne Dubrovačke Republike, njezine slobode i samostalnosti te njezina potpunoga političkog, gospodarskog i financijskog sloma.³ Ubrzo nakon što ju je 1808. formalno ukinuo general Auguste Marmont (1774. – 1852.), gotovo vršnjak Nikole Giorgija Bone (1778. – 1855.), dolazi razdoblje velikih promjena koje utječu na sve stanovnike Republike, a posebno na plemićke obitelji poput Nikoline koje razvlaštene prolaze tešku političku i financijsku krizu.⁴ Materijalne štete nastale nakon rusko-crnogorske opsade Dubrovnika 1806. godine bile

3 Vidi više u: Stjepan Čosić, „Slom Dubrovačke Republike prema iskustvima suvremenika“, *Dvjesto godina poslije* (temat), *Kolo 2* (2008), 143-146.

4 Za vrijeme francuske uprave vlastela uz zemljišni porez ili „zemljarinu“ imaju plaćati i dodatni porez, tzv. kućarinu za kuće i lokale u kojima nisu živjeli, u iznosu od 25 % od ostvarene dobiti. Također uz zemljišni porez bili su obavezni državi plaćati i dodatne namete na proizvodnju ulja, vina i rakije. Uz to francuske vlasti su kmetске odnose tretirale kao ugovorne obveze privatnog karaktera, stoga je teret zemljišnog poreza padao isključivo na leđa zemljoposjednika. Sve ovo doprinijelo je ubrzanom propadanju plemstva i sve većem sukobu između zakupnika zemlje (kmetova) i zemljoposjednika koji su nastojali porez na zemlju prebaciti na one koji su je obrađivali. Između vlastele i kmetova učestali su sukobi, a time i česte sudske parnice. Francuzi ukidaju i stoljetnu instituciju *fideikomisa* u nasljednom pravu nakon čega započinje prodaja i osipanje naslijeđenih posjeda vlastele. Vidi više u: Stjepan Čosić, *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*, (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 1999.), 83-88.

su goleme. Brojni posjedi vlastele izvan zidina grada opljačkani su i uništeni.⁵ Uz to francuska vojna uprava crpila je dubrovačke financijske zalihe, a vojnopolitičke prilike na Sredozemlju uništavale temeljnu gospodarsku granu Dubrovčana, brodarstvo. Zamrla je i trgovina s Turskom te ona prekomorska. Također će i zemljoradnja u narednom razdoblju donositi vlasteli sve manje zarade.⁶

Nakon Bečkog kongresa i ulaska Dubrovnika u sastav Habsburške Monarhije, unatoč privremenom oslobođanju od plaćanja poreza i nameta koji su uveli Francuzi,⁷ započinje dugo razdoblje stagnacije i ekonomskog slabljenja te gospodarskog propadanja i dubrovačke vlastele i kmetova. Donekle su nove uredbe zaštitile kmetove od izrabljivanja, ali istovremeno su dale priliku i posjednicima i kmetovima da podižu sudske parnice u zaštitu svojih prava što će u narednim godinama sve više prakticirati obje strane.⁸

Nikola Giorgi Bona stoga već sredinom drugog desetljeća 19. st. radi egzistencijalne sigurnosti nastoji svim svojim sinovima školovanjem izvan domovine osigurati siguran posao i državnu plaću. Za razliku od sinova, kćeri ostaju unutar obitelji, iščekujući odgovarajuću priliku za udaju. Time djeca prestaju biti na teret obitelji čije je preživljavanje u tim vremenima ovisilo prvenstveno o dobrom urodu kultura na naslijeđenim posjedima u okolici Dubrovnika, odnosno plasmanu proizvoda (maslinovo ulje, vino, rakija, žito) na osiromašenom i nesigurnom tržištu te o davanju u zakup, ali i prodaji naslijeđenih nekretnina, započetoj u ovoj obitelji već u prethodnoj generaciji.⁹

Obitelj Giorgi stara je dubrovačka plemićka obitelj čije se obiteljsko prezime Giorgi bilježilo u dokumentima i kao *Georgio*, *Çeorgio*, *Çorgi*, *Çorgio*, *Zorgi*, *Zor-*

5 Vidi više u: Vesna Čučić, *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*, (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Matica hrvatska Dubrovnik, 2003.), 143-149.

6 Vidi više u: Antun Kobašić, „Ekonomske prilike u Dubrovniku i dubrovačkom kraju od ulaska Francuza do kraja 19. st.“, *Analiz Dubrovnik* 35 (1997), 65.

7 Stupanjem na snagu austrijskog građanskog zakonika 1816. ukinuti su svi raniji zakoni doneseni za vrijeme Francuza. Položaj stanovnika Dubrovnika nakon odlaska Francuza bio je toliko loš da su Austrijanci na tom području ukinuli plaćanje osobnog poreza „glavarine“, „kućarine“ i „zemljarine“ koji su ostali stanovnici Dalmacije imali obavezu i dalje plaćati. Ovo oslobođenje trajat će do 1840./1841. kada se ponovno uvode prvo „kućarina“, a zatim i „desetina“, odnosno 1850. „zemljarina“. Vidi više u: Stijepo Obad, „Agrarni odnosi na području bivše Dubrovačke Republike (1814.-1850)“, *Razdvo historije, arheologije i historije umjetnosti*, 6, (1969), br. 3, 136-140.

8 Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska). HR-DADU-259. Obitelj Giorgi (1675.-1918.) (dalje: HR-DADU-259.), 1.2.5. Sudski spor između Nikole Giorgi Bona i braće Bobanović iz Kune, 1853., 1855.

9 Nikolin otac Luko Giorgi Bona neko je vrijeme obnašao dužnost dubrovačkoga konzula u Anconi te u isto vrijeme otamo sa svojom braćom vodio trgovačke poslove. Njegovo poduzeće 1785. pada u stečaj te otad obitelj živi isključivo od nasljedstva te prodaje nekretnina. Vidi više u: Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*, 29-30.

gio, *Žunjević*, *Žurgović*. Slaveniziranjem talijanskoga Giorgi nastaje oblik Đurđević. Radi se o patronimu, prezimenu tvorenom iz osobnog imena utemeljitelja roda Đura (Georgius de Catarino) koji se pol. 13. st. u Dubrovnik doselio iz Kotora.¹⁰ Članovi obitelji početkom 14. st. uzdižu se među najbogatije dubrovačke rodove, obnašajući u narednim stoljećima vodeće javne službe u gradu (članovi su Malog i Velikog vijeća te Vijeća umoljenih). Temelj gospodarskog napretka obitelji bila je trgovina solju, žitom i skupocjenim tkaninama te ulaganja u nekretnine. Uspon i snaga roda Giorgi bila je i u brojnosti njihovih pripadnika. Pri podjeli Pelješca 1393. – 1396. godine iz tog razloga među tadašnjih pedeset vlasteoskih obitelji dobivaju najviše zemlje.¹¹

Pri podjeli dubrovačke vlastele u 18. st. u dvije stranke svi rodovi obitelji Giorgi pripadali su „salamankezima“, starijoj dubrovačkoj vlasteoskoj klasi.¹²

Naslijedivši imanje jednog od ogranaka obitelji Bona (Bunić), Miho Antun-Bernardov Giorgi (1708. – 1771.) pridodao je u 18. st. prezimenu Giorgi i prezime Bona. Njegov sin Luko (1745. – 1794.), dubrovački konzul i trgovac u Anconi, otac je Nikole Giorgija Bone (1778. – 1855.) kojemu pripada najveći dio gradiva ovoga fonda.

Nikola Giorgi Bona, ili Nikša, kako ga u pismima poneki oslovljavaju, rođen je 1778. godine kao treće od četvero djece spomenutoga Luka i njegove žene Marije (1754. – 1839.), također pripadnice staroga i uglednoga dubrovačkog plemićkog roda Gozze (Gučetić), jedinice u obitelji Nikole i Katarine Gozze rođ. Sorgo (Sorkočević). Uz Nikolu u braku Luka i Marije rođeni su Marija (1774. – 1832.), Miho (1775. – 1828.) i Kata-Tereza (1784. – 1850.). Sva djeca, i sinovi i kćeri, školovani su u Italiji. Nikolin brat Miho (1775. – 1828.) nije imao muškog nasljednika već tri kćeri. Nikola je uz tri kćeri imao i četiri sina koji su doživjeli odraslu dob. Najmlađi sin Marin (Marinica) posljednji je muški potomak ove obitelji. Njegovom smrću 1897. godine, odnosno smrću njegove žene Ane 1899., službeno izumire ovaj ogranak plemićkoga roda Giorgi.¹³

10 Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, Genealogije (A-L)*, sv. 7, (Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2014.), 293.

11 „Đurđević“, u: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 3, (Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ 1993.), 758.

12 Žarko Muljačić, „Salamankezi i Sorbonezi u Dubrovniku“, *Filologija*, 2 (1959), 163.

13 U braku Marina (Marinice) i Ane (r. Pozza) Giorgi Bona rođeno je dvoje djece koje je umrlo nedugo po rođenju. Marin je navodno imao i troje izvanbračne djece te je njima ostavio svoje nasljedstvo i arhiv. Vidi više u: Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, Odabrane biografije (E-Pe)*, sv. 5, (Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2014.), 53-54.

Sadržajna fizionomija arhivskoga fonda obitelji Giorgi

Gradivo obiteljskog fonda Giorgi dolazilo je u arhiv u nekoliko navrata i s nekoliko različitih adresa. Cjeline gradiva bile su donekle organizirane, ali su se neki dijelovi iz različitih cjelina preklapali, stoga se pristupilo djelomičnom reorganiziranju manjih cjelina gradiva kako bi se na jednom mjestu okupili srodni dokumenti. Nakon arhivističke obrade fond ima ukupno 36 arhivskih kutija. Gradivo je grupirano u šest glavnih cjelina, arhivskih serija te više podserija gradiva, ovisno o porijeklu i sadržaju spisa te kronologiji. Dokumenti su većinom pisani na talijanskom jeziku. Ima nešto dokumenata na hrvatskom, njemačkom i latinskom jeziku. Najveći dio gradiva nastao je u prvoj polovici 19. stoljeća.

Prva cjelina gradiva, arhivska serija *Obitelj Giorgi*, odnosi se na najstarije spise šire obitelji. Radi se o prijepisima dokumenata iz doba Dubrovačke Republike i kasnije koji se tiču imovinskih, agrarnih i pravnih pitanja te pitanja nasljeđivanja i raspolaganja obiteljskom imovinom. Prijepisi su uglavnom rađeni tijekom 18. i 19. stoljeća, i to iz službenih knjiga Dubrovačke Republike iz ranijih razdoblja. U istoj cjelini gradiva okupljene su dobro sačuvane računске i poslovne knjige te bilježnice, uzevi manjih i većih formata, uglavnom prihoda odnosno knjige davanja (*pokloni*)¹⁴ kmetova od 17. do 19. stoljeća te knjige obiteljskih troškova kao i knjige nekih institucija poput Hospitla siromaha na Pilama i Samostana sv. Katarine, u kojima su djelovali ili u kojima su boravili neki od članova obitelji Giorgi. Gradivo se nalazi u jedanaest arhivskih kutija.

U drugoj seriji, *Članovi obitelji Giorgi Bona*, grupirano je osobno arhivsko gradivo pripadnika obitelji Nikole Giorgija Bone (1778. – 1855.). Iznimno je dobro sačuvana korespondencija između članova obitelji. Pronalaze se brojna Nikolina pisma, nešto pisama njegove supruge Marije (1784. – 1851.), rođ. Pozza (Pucić), te sinova: pukovnika Luka (1815. – 1888.), vojnog kadeta Mata (1817. – 1839.?), pijarista Miha-Luigija (1819. – 1861.), odvjetnika i političara Marina-Marinice (1824. – 1897.) te kćeri: Marije Jožice (1807. – 1893.), Marije Ane udane Ghetaldi (1808. – 1891.) i Magde (Magdalena) udane Bovio (1811. – 1862.). Radi se najvećim dijelom o intimnoj korespondenciji između članova obitelji koji ostaju u Dubrovniku (otac Nikola i majka Marija te tri kćeri) i sinova koji odlaze na školovanje, odnosno u vojsku. Najveća serija pisama prati dugu vojnu karijeru sina Luka, a druga puno kraću mlađeg sina Mata (vjerojatno zbog rane smrti). Ostale cjeline pisama prate

14 Kmet (*colon*) kojemu je zemljoposjednik (*proprietario*) dao kuću za stanovanje, imao je obavezu raditi devedeset radnih dana godišnje na zemljoposjednikovom imanju. Za okućnicu odnosno vrt koji je dobio od zemljoposjednika za korištenje, kmet je bio obavezan davati godišnji *poklon*, odnosno dio godišnjeg prihoda neke kulture. Vidi više u: Josip Lučić, „O počecima kmetstva u Dubrovniku“, *Arhivski vjesnik*, 4-5 (1962), 215-216.

školovanje i zaređenje te prosvjetni rad sina Miha-Luigija, školovanje te advokatsku i političku karijeru sina Marina-Marinice kao i udaje i odlazak od kuće kćeri Magdalene Bovio te Marije Ane Ghetaldi. Sačuvana je i korespondencija između braće (Luko, Miho-Luigi, Marin-Marinica) i sestara (Magdalena, Marija Ana). Isti događaji, poput smrt majke Marije 1851. godine, mogu se doživjeti iz prve ruke i pratiti s više detalja iz različitih izvora. Cjelina broji ukupno jedanaest kutija arhivskoga gradiva.

U trećoj seriji, *Srodne obitelji*, organizirano je gradivo obitelji Svilocossi (Svilokos) koja je naslijedila imanje, time i arhiv obitelji Giorgi Bona¹⁵ te obitelji Pozza (Pucić). Nikolina žena Marija bila je naime kći Mata (1727. – 1802.) i Marije Pozza rođ. Bonda (1748. – 1818.). Radi se o dokumentaciji vezanoj uz nasljeđivanje (rodoslovlje, oporuke, parnice) unutar obitelji Pozza te Bonda Ragnina (Bundić Ranjina) jer je Marijina majka bila sestra Katarine Bonde Ragnine (1740. – 1817.). Umrijevši bez nasljednika, Katarina je jedan dio imanja ostavila sestri Mariji, a ona kćeri jedinici, Mariji Giorgi Bona. Radi se o ukupno šest arhivskih kutija gradiva.

U četvrtoj seriji, *Opera Pia*, nalazi se poslovna dokumentacija i sudske parnice iz 19. st. vezane za rad ustanove Opera pia (Blaga djela).¹⁶ Nije poznato kako je ova cjelina gradiva dospjela u obitelj Giorgi Bona. Ukupno su sačuvane tri arhivske kutije ovog gradiva.

U petoj seriji, *Rukopisi*, nalaze se razni rukopisi koji su se zatekli i čuvali u obitelji Giorgi Bona. Najznačajniji i obimom najveći je rukopisni zbornik Ignjata Đurđevića (Ignazio Giorgi Bernardo) koji nije bio pripadnik ovog roda Giorgi.¹⁷ Sam zbornik nema jedan zajednički naziv, ali se iz naslova jedne od rasprava u tom zborniku izveo skupni naslov *Antiquitates Illyricae*, odnosno *Rerum Illyricarum*. Sadržaj gotovo svih rukopisa okupljenih u Zborniku odnosi se na povijest starih Ilira i Slavena. Nakon smrti Đurđevića, benediktinca, zbornik se našao u benediktinskom samostanu na Mljetu. Kad je samostan 1808. godine ukinut i upravljanje njegovim imanjem preuzeli pijaristi, zbornik je dospio u Dubrovnik te ga je nakon 1850. godine Miho-Luigi Giorgi Bona, pijarist, prenio u obiteljski arhiv. U sklopu ove cjeline nalaze se i razni, obimom manji i nepotpisani, rukopisi na hrvatskom, talijanskom i latinskom jeziku iz 19. stoljeća te tiskovine. Radi se o ukupno četirima arhivskim kutijama gradiva.

15 Radi se o bilježniku Vicku Svilokosu, sucu Andriji Svilokosu i Pauli Svilokos ud. Tripković. Vidi više u: Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 5, 53-54.

16 Opera pia (Blaga djela) karitativna je i humanitarna zakladna ustanova Dubrovačke Republike stara više stoljeća te jedina državna institucija koja ju je nadživjela. Imovina se sastojala od najamnina i zakupa te kamata od glavnica uloženih u inozemstvu. V. više u: Vinicije B. Lupis, „O djelatnosti dubrovačkoga zakladnog zavoda Opera pia (Blaga djela) i Javne dobrotvornosti”, *Povijesni zbornik* 2, br. 3 (2008), 47-72.

17 Obitelj Ignjata Đurđevića (ogranak Giorgi Bernardo) jedna je od deset dubrovačkih građanskih obitelji koje su bile primljene među vlastelu nakon potresa 1667. godine. Taj ogranak roda Giorgi izgubio je ranije plemićki status zbog izvanbračnosti. Smrću Ignjata rod je izumro 1737. godine.

Posljednju cjelinu, šestu seriju, čini jedna arhivska kutija korespondencije i rukopisa povjesničara i jezikoslovca Frana Marije Appendinija (1768. – 1837.).¹⁸ Vjerojatno se našla u obiteljskom arhivu zahvaljujući pijaristu i upravitelju gimnazije Mihui-Luigiju Giorgiju Boni.

Osobna dokumentacija Nikole Giorgija Bone

Osobna dokumentacija Nikole Giorgija Bone nažalost nije brojna. Ona nam ipak sa sigurnošću potvrđuje neke najranije podatke iz njegova života. Između ostalog doznajemo kako je Nikola bio pripadnik povlaštene dubrovačke mladeži čija je obitelj u ono doba imala sredstva, ali i svijest o potrebi i važnosti obrazovanja. Nikola već kao osmogodišnjak, s tri godine starijim bratom, 1786. godine odlazi na školovanje k pijaristima u kolegij Tolomei u Sienu.¹⁹ I obje se sestre školuju u Italiji, ali u samostanu u Firenci.²⁰ Malo prije povratka u Dubrovnik, 1794. godine, umire im otac²¹ Luko pa stariji brat Miho i Nikola preuzimaju upravljanje obiteljskim naslijeđem, a 1797. i službeno između sebe dijele imovinu.²²

Nikola 1806. godine, tada već dvadesetmogodišnjak, na „posao“ (*affare*) koji mu je predložio prijatelj Nikola Pozza, pristaje uzeti za ženu njegovu sestru Mariju. Iz sačuvanog koncepta²³ Nikolina odgovora saznajemo kako je, uz napomenu da to radi duboko promislivši, s osobitom čašću prihvatio predloženi mu „posao“, zadovoljan što će prijateljstvo ojačati i rodbinskom vezom. Nakon vjenčanja Nikole i Marije u jeku francuske okupacije u listopadu 1806. godine,²⁴ u sljedećih pet godina rađaju im se tri kćeri: Marija Jozica (*Mare Velika*), Marija Ana (*Mare Mala*) te Magdalena (*Magda, Made*).²⁵ Nakon njih u razmaku od devet godina Marija rađa

18 Frano (Francesco) Maria Appendini (1768. – 1837.), svećenik iz reda pijarista, godinama je radio kao profesor retorike u Collegium Ragusinum, a od 1808. upravitelj je novoosnovanog Liceum convictuma. Licej je dolaskom austrijskih vlasti pretvoren u gimnaziju. Bio je i generalni ravnatelj dalmatinskih gimnazija i upravitelj liceja u Zadru. Iako rodom iz Pijemonta, nakon školovanja u Torinu i Rimu dolazi u Dubrovnik gdje se 1792. zaređio za svećenika te je u istom gradu djelovao preko četrdeset godina. Autor je gramatike i rječnika hrvatskoga jezika.

19 HR-DADU-259.2.1.1.1. Potvrda konvikta Nobil Collegio Tolomei u Sienu na ime Nikola Giorgi, Raguseo, 1794.

20 Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*, 31.

21 HR-DADU-274. Obitelj Bonda, Pismo Nikole Giorgi Bona sestri Mariji iz Siene, 7.3.1794., kut. 13

22 HR-DADU-259.1.1.12. Prijepis o podjeli nasljedstva 1797. god. između braće Miha i Nikole Giorgi Bona, 1863.

23 HR-DADU-259.2.1.4.1.5. Koncept Nikolina odgovora prijatelju Nikoli Pozzi u vezi s bračnom ponudom, 1806.

24 HR-DADU-259.2.1.1.4. Ovjereni prijepis vjenčanoga lista Nikole i Marije Giorgi Bona, 1806.

25 HR-DADU-259.2.1.1.4. Ovjereni prijepisi krsnih listova Marije Ane i Magdalene Giorgi Bona,

šest sinova, od kojih su odraslu dob doživjela četvorica, Mato, Luko, Miho-Luigi te Marin (*Marinica*). Prema popisu stanovništva iz 1817., obitelj je s dvjema dojiljama i četirima slugama, živjela u kući br. 337²⁶ na Stradunu, u dvokatnoj palači tik do Sponze, izgrađenoj nakon potresa 1667. godine, a poslije u obiteljskoj kući u Gružu te povremeno u ljetnikovcu na obiteljskom posjedu uz rijeku Omblu.

Nastavivši voditi ekonomiju posjeda ovoga ogranka obitelji Giorgi Bona, Nikola je uzdržavao obitelj prihodima od posjeda u Rijeci dubrovačkoj, Dubrovačkom primorju, Župi dubrovačkoj te na Pelješcu. Od svojih kmetova obitelj je dobivala ulje, vino, rakiju i žito. Navedeno se može pratiti iz brojnih popisa primljenih proizvoda s imenima obrađivača i lokacijama posjeda u istočnoj i zapadnoj okolini Dubrovnika.²⁷ Kmetovi su ugovorene prihode Nikoli isplaćivali u formi „poklona“, odnosno dijela prihoda te obavljali „službu“ (*servizio*), tj. radili određeni broj dana u godini na njegovoj zemlji.²⁸ U gradivu se pronalaze evidencije i dokumentacija s godišnjim izdacima vezanima za radove koji su se obavljali na posjedima obitelji u okolini Dubrovnika. Prema isplatama za pojedine radove mogu se pratiti ustaljeni poslovi po mjesecima (gnojidba, sadnja nove loze, obrezivanje, okopavanje, jematva) kao i cijena rada (dnevnice). U najboljim godinama višak stečenoga novca od poljoprivrede, vlastela je ulagala u trgovinu ili davala u zajam poslovnim ljudima (trgovcima, brodograditeljima) te od toga dodatno ubirala kamate. Taj iznos se s godinama, a posebno nakon pada Republike, sve više smanjivao jer mnogi zajmovi vlasteli nisu nikad vraćeni zbog propasti dužnika.²⁹

Turbulentno razdoblje izmjene vlasti unijelo je dodatne podjele i sukobe među stanovništvo Dubrovnika, ponekad i među članove iste obitelji. Austrijanci su se za razliku od Francuza oslanjali na svećenstvo koje je bilo podobnije novoj vlasti te kao i Francuzi na plemstvo koje je bilo obrazovano, poznavalo poneki strani jezik te republikansko, a ponekad i francusko pravo.³⁰ Organizirao se novi poredak, odnosno nova građanska vlast. Nikola tako biva imenovan mirovnim sucem u Dubrovniku,³¹ dok će njegov stariji brat Miho, zapovjednik Narodne garde za vrijeme

---

1837., 1838.

26 Ivana Lazarević, *Vlasteoske kuće u gradu Dubrovniku 1817. godine*, (Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 2014.), 78.

27 HR-DADU-259.2.1.3.1. Popis kolona Nikole Giorgija Bone i njihovih davanja (*pokloni*).

28 HR-DADU-259.2.1.3.5. Dokumentacija o davanjima kmetova na posjedima Nikole Giorgi Bona, 1838. – 1840.

29 Nikolina žena Marija (r. Pozza) u ime dote u obitelj Giorgi Bona unijela je niz zajmova i mjenica koji su kako piše Nikola u jednom od pisama sinu Luku, otišli u vjetar dolaskom Francuza, odnosno zbog propasti dužnika. Vidi: HR-DADU-259.2.1.4.3.3.102. Nikolino pismo sinu Luku vezano za isplatu ženidbenih kaucija, 12. 4. 1851.

30 Ivan Pederin, „Uloga Innocenza Čulića u gospodarskoj, kadrovskoj i socijalnoj politici nove vlasti u Dubrovniku (1806-1818).“, *Dubrovnik 32.1-2* (1989), 16.

31 HR-DADU-259.2.1.1.3. Prijepis Nikolinog imenovanja mirovnim sucem od strane generala

Francuza, ostati zakleti francuski pristaša sve do posljednjeg dana francuske uprave i poslije.³² To ipak nije spriječilo braću da 1820. godine zajedno podignu sudsku tužbu protiv majke Marije.³³ Razlog je bila majčina prodaja naslijeđenih nekretnina nakon očeve smrti, bez njihove dozvole. Marija Giorgi Bona,³⁴ inače naobražena i ugledna dubrovačka plemkinja, uz to je 1807. godine, u jeku francuske okupacije Dubrovnika, dala odobrenje da se najmlađa kći Kata-Tereza, usprkos klasnim običajima, uda za Louisa Doderleina,³⁵ francuskog časnika neplemića i uz to ne baš dobrog imovnog stanja.³⁶

U imovnoj dokumentaciji brojni sačuvani dokumenti, poput godišnjeg obračuna ljekarnika Antuna Dropca,³⁷ na posredan način također govore o Nikoli. U to doba naime, uz Dropčevu, postojala je i druga, tzv. *Šarićeva* spičarija (od tal. *spezieria*) kamo su zalazili, prema zapisima Josipa Berse, „ljudi živahne čudi, razgovorni, vješti i književnom poslu“³⁸. Kako Bersa dalje navodi, „dubrovačke ljekarne nisu bile samo mjesta gdje su se pripravljali lijekovi već su to bile prvorazredna intelektualna okupljališta, svojevrstne akademije za zabavu duha i kundurovanje“³⁹. Kod Dropca se pak okupljala „ozbiljna čeljad“, „pobrana i stalozena, puna iskustva, vješta u pomorskim i trgovačkim stvarima“⁴⁰, kojoj je očito više pripadao Nikola.

U ovoj cjelini gradiva nalaze se i ugovori vezani za radove na gradskim i ladanjskim kućama u posjedu obitelji Giorgi Bona kao i troškovnici zidarskih, stolarskih, kovačkih i drugih poslova. Između ostalih pronalazi se troškovnik za radove na obnovi kuće za najam u Pilama iz 1837. godine koja je bila u zajedničkom posjedu

---

Milutinovića, 7. 2. 1814.

32 Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)* (Dubrovnik: Matica Hrvatska Dubrovnik, 2002.), 45-46, 64, 68, 160; Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*, 34; Slavica Stojan, „Dnevnik Vlaha Stullija“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 32 (1994), 103.

33 HR-DADU-259.1.2.7. Sudska tužba braće Miha i Nikole Giorgija Bone protiv majke Marije, 22. 2. 1820.

34 O Mariji Giorgi Bona (r. Gozze), kao i o njezinim sinovima Nikoli i Mihi, u tajnom izvješću Austrijskom namjesništvu u Zadru svoj iskaz daje fratar Inocent Čulić, poznat u narodu kao fratar Gluhi, označivši ih sve troje frankofilima. Vidi više u: HR-DADU-276. Osobni fond dr. Ernesta Katića, O dubrovačkoj vlasteli koja je živjela oko god. 1815. (prijepis izvještaja fra Inocencija Čulića), F8, 42, XLII, kut. 13.

35 Stojan, *U salonu Marije Giorgi Bona*, 38.

36 U prizivu Centralnom kraljevskom općem prizivnom sudu Dalmacije braća Miho i Nikola Giorgi Bona opisuju Louisa Doderleina kao francusku skitnicu bez prihoda i bez imovine („*francese vagabondo privo di alcuna risorsa e senza alcun mezzo ne' bene di fortuna*“), smatrajući ga glavnim izvorom obiteljskih problema. V.: HR-DADU-259.1.2.7. Sudska tužba braće Miha i Nikole Giorgija Bone protiv majke Marije.

37 HR-DADU-259.2.1.1.5. Obračuni ljekarnika Antuna Dropca, 1839., 1841.

38 Bersa, *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)*, 284.

39 Bersa, *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)*, 19.

40 Bersa, *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)*, 284.

Nikole i njegovih nećakinja, kćeri njegova tada već pokojnog brata Miha. Kuća se te godine obnavljala za dubrovačkog biskupa Antuna Giuricea⁴¹ koji je u njoj živio dok je trajala obnova biskupske palače u Gradu, odnosno od 1838. do svoje smrti 1842. godine.⁴²

Sačuvan je i detaljan opis Nikoline kuće u Gružu na broju 134, njezina ribnjaka i vrta sa svim vrtnim kulturama (smokve, marelice, dunje, bademi, vinova loza, murve, naranče, orah, šipak, palme, masline) i šumom čempresa. Radi se o službenoj procjeni vrijednosti kompletnog posjeda s detaljnim opisom interijera kuće i vrta. Opis i službena procjena rađeni su 1850. godine radi osiguranja hipoteke u svrhu isplate kaucije za udaju dviju Nikolinih kćeri za austrijske časnike.⁴³

Korespondencija Nikole Giorgi Bona

Najviše informacija o svakodnevnom životu i intimnim preokupacijama članova obitelji Giorgi Bona, ali i o društvenim i političkim prilikama u kojima su živjeli i djelovali, pružaju pisma Nikoline djece i koncepti njegovih odgovora. Podserija *Osobna korespondencija Nikole Giorgi Bona* sastoji se od sedam cjelina pisama, i to: *Najstarija pisma upućena Nikoli od raznih osoba izvan obiteljskog kruga* (41 pismo), *Korespondencija vezana uz vojnu karijeru sina Mata* (17 pisama), *Korespondencija vezana uz vojnu karijeru sina Luka* (147 pisama), *Korespondencija sa sinovima Mihom–Luigijem i Marinom za vrijeme njihova zajedničkog školovanja u Zadru* (60 pisama), *Korespondencija sa sinom Marinom za vrijeme njegova studija prava* (10 pisama), *Korespondencija sa sinom Mihom–Luigijem za vrijeme njegova boravka u Italiji* (18 pisama) te *Korespondencija sa širom rodbinom* (10 pisama).

U nastavku analizira se prije svega sadržaj cjeline od 147 pisama podserije *Korespondencija vezana uz vojnu karijeru sina Luka*.

Pripreme za vojno školovanje sinova Luka i Mata

Starijim sinovima, Luku i Matu, rođenima u dvije godine razlike, 1815. i 1817., Nikola već u dobi od desetak godina kad dovršavaju osnovno obrazovanje u Dubrovniku, nastoji osigurati potporu za nastavak školovanja, ponajprije u sjevernoitalijanskim gradovima. Razmatra oglase za smještaj u internatima objavljene u ta-

41 HR-DADU-259.2.1.2.4. Ugovor i troškovnik za obnovu kuće Giorgi Bona u Pilama, 1837.

42 Joško Belamarić, „Biskupska palača u Dubrovniku“, *Dubrovačka biskupija*, ur. Ivan Viđen (Dubrovnik, Dubrovačka biskupija, 2018.), 37.

43 HR-DADU-259.2.1.2.8. Službena procjena obiteljskog posjeda Giorgi Bona u Gružu, 1851.

lijanskom tisku⁴⁴ te upućuje dopise općinskom uredu u Dubrovniku kako bi dobio potvrdu svoga plemićkog porijekla, imovnog statusa te obavljanja javnih poslova u bivšoj Republici te za vrijeme francuske i austrijske uprave. Molbe zatim šalje Carsko-kraljevskoj vladi Dalmacije u Zadar,⁴⁵ predstavljajući sebe i nesretne okolnosti u kojima se našla njegova brojna obitelj nakon francuske okupacije i ukinuća Republike. U prvom pismu od vlade u Zadru traži pomoć za pokrivanje troškova za smještaj sina Luka u gimnazijskom konviktu koji se imao otvoriti 1825. godine u Zadru. Očito ne dobivši za to pozitivan odgovor, u sljedećem obraćanju zanima se za natječaj za subvencionirano mjesto za polaznike iz Dalmacije u Plemićkoj vojnoj akademiji u Bečkom Novom Mjestu (Wiener Neustadt).⁴⁶ O tome piše i sunarodnjaku, austrijskom generalu grofu Bernardu Caboghi.⁴⁷ Napokon, uz njegovu preporuku, dvanaestogodišnji Luko 1827. godine biva primljen i poslan na školovanje u Bečko Novo Mjesto.⁴⁸

Nekoliko godina kasnije Caboga će Nikoli za mlađeg sina Mata preporučiti Pionirsku vojnu školu u Tullnu⁴⁹ i mjesto kadeta u pukovniji grofa Lilienberga.⁵⁰ Nikola se i njemu obraća 1833. godine kao pripadnik osiromašenog dubrovačkog plemstva čija je velika želja jednoga od sinova školovati u vojnoj školi u Tullnu.⁵¹ Uz molbu tom prilikom prilaže Matov rodni list, potvrdu o cijepljenju te školsku diplomu. Dvorsko ratno vijeće prihvaća u siječnju 1834. molbu, pa Mato u veljači 1834. kreće brodom na putovanje za Tulln. Iz Slanoga, gdje brod zastaje na putu

44 HR-DADU-259.2.1.3.1.1. Tiskani list „Supplemento della Gazzeta Privilegiata di Venezia“, br. 89, 1824.

45 HR-DADU-259.2.1.4.3.1.2. Koncepti molbi Nikole Giorgija Bone upućenih uredima u Dubrovniku i Zadru, 1825.

46 Wiener Neustadt (Bečko Novo Mjesto), gradić na 50 km od Beča, osnovan je kao utvrda za obranu od napadača s istoka još krajem 12. stoljeća. Časničku školu osnovala je kraljica Marija Terezija 1751. godine pod nazivom Plemićka kadetska kuća (*Adeligen Kadettenhaus*). U nju su mogli ući dječaci iz plemićkih obitelji, ali i sinovi zaslužnih časnika u dobi od 7 do 13 godina. Vojna akademija neprekidno je djelovala do 1918. Osim što su se u njoj školovali brojni časnici porijeklom iz Hrvatske, važan je dio hrvatske prošlosti jer su tu do pogubljenja bili zatočeni hrvatski ban Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan. Vidi više: Terezijanska vojna akademija u Wiener Neustadtu (Vladimir Brnadić), *Hrvatski vojnik*, br. 64, 16. 2. 2005., 23.

47 Bernard Caboga (1785. – 1855.), austrijski general, sudionik napoleonskih ratova, ostvario je značajnu karijeru u austrijskoj vojsci u 19. stoljeću. Potječe iz staroga dubrovačkoga patricijskog roda. Iako je umro u Beču, tijelo mu je ukopano u obiteljskoj kapelici uz ljetnikovac obitelji Bunić-Caboga na Batahovini u Dubrovniku, a srce u dubrovačkoj katedrali.

48 HR-DADU-259.2.1.4.3.2.4. Pismo Nikoli od Bernarda Caboghe u vezi s vojnom akademijom Neustadt, 1827.

49 HR-DADU-259.2.1.4.2.1. Pismo Nikoli od Bernarda Caboghe u vezi s kadetskom pionirskom vojnom školom Tulln, 1833.

50 Grof Wenzel Vetter von Lilienberg (1767. – 1840.), austrijski general i dalmatinski namjesnik (1831. – 1841.).

51 HR-DADU-259.2.1.4.2.3. Nikolino pismo grofu Lilienbegu u vezi s vojnom obukom sina Mata, 1833.

prema Rijeci, šalje ocu prvo i jedino sačuvano pismo.⁵² Nikoli ubrzo stižu pisma od prijatelja koji hvale mladića kratko ga upoznavši. Uz pisma Urbana Appendinija⁵³ i Mata Gradija⁵⁴ iz Zadra, Nikoli o Matu iz Beča pohvalno pišu i Bernard Caboga te njegova žena Wanda.⁵⁵ U Nikolinoj korespondenciji sačuvano je svega nekoliko pisama vezanih uz ovoga sina i samo jedno Matovo pismo. Posljednji pisani tragovi su predatnice Nikolinih pisama odaslanih Matu 1839. godine u Bergamo. Njegova daljnja sudbina iz arhivskih izvora na žalost nije poznata.

Vojna karijera sina Luka

Korespondencija između oca i najstarijeg sina Luka započinje sredinom 1834. godine Lukovim pismom iz Bečkog Novog Mjesta.⁵⁶ Veći dio pisma odnosi se na Lukova brata Mata koji te godine stiže u pionirsku vojnu školu u Tulln. Mladi se brat nije dobro osjećao u vojnoj školi i svakim danom mu je sve teže padao život odvojen od obitelji. Luko stoga savjetuje oca neka mu ne dozvoli dolazak kući za praznike u rujnu te godine znajući kako će mu nakon toga biti još teže vratiti se. Brat iz tog razloga, a vrlo vjerojatno i zbog troškova putovanja, praznike provodi u Beču kod rođaka. Luko također podsjeća oca na svoj skori odlazak iz vojne škole Neustadt te na važnost da se u Dubrovniku pronade novi kandidat koji će popuniti upražnjeno mjesto na prestižnoj akademiji. Između osobina koje su bile poželjne da kandidat posjeduje Luko na prvom mjestu ističe dobro zdravlje i robusnu tjelesnu građu iako je on sam, kako kasnije navodi u jednome od pisama, bio visok svega 5 *piedi e tre pollici* (oko 160 cm).⁵⁷

O Bečkom Novom Mjestu u kojemu se školovao dugih osam godina Luko nije imao posebno lijepo mišljenje. Klima, stanovnici i njihovi običaji bili su drugačiji od onih s kojima je odrastao. Smetala ga je iznad svega osamljenost i udaljenost od obitelji i prijatelja. Isticao je svoju nestrpljivost i želju da što prije završe sve te

52 HR-DADU-259.2.1.4.2.8. Pismo Nikoli od sina Mata iz Slanoga, 5. 2. 1834.

53 HR-DADU-259.2.1.4.2.9. Pismo Nikoli od Urbana Appendinija o sinu Matu iz Zadra, 18. 2. 1834.

54 HR-DADU-259.2.1.4.2.10. Pismo Nikoli od Mata Gradija o sinu Matu iz Zadra, 18. 2. 1834.

55 HR-DADU-259.2.1.4.2.11. Pismo Nikoli od Bernarda Caboghe o sinu Matu; HR-DADU-259.2.1.4.2.12. Pismo Nikoli od Wande Caboghe o sinu Matu iz Beča, 9. 3. 1834.

56 Vrlo vjerojatno je bilo i ranijih Lukovih pisama ocu Nikoli jer on u Bečko Novo Mjesto stiže već 1827. godine. Vidi: HR-DADU-259.2.1.4.3.2.1. Koncepti Nikolinih pisama dalmatinskom namjesniku u Zadru u vezi sa sinom Lukom (1824. – 1827.) HR-DADU-259.2.1.4.3.2.3. Koncept Nikolina pisma Dalmatinskom namjesniku u Zadar u kojem mu zahvaljuje što je njegov sin primljen u Vojnu akademiju Neustadt (Bečko Novo Mjesto), 1827. godine

57 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.5. Lukovo pismo ocu iz Neustadta o planovima za nastavak vojne karijere, 19. 4. 1835.

gnjavaže (*tutte queste seccature*),⁵⁸ misleći na školovanje. S čežnjom je zamišljao oca na posjedu uz Omblu u berbi maslina i lovu na prepelice. Nakon osam godina provedenih izvan domovine nedostajao mu je domaći, „naški“ (*naschi*) govor, kojim se služio u rijetkim trenucima kada bi se netko od sunarodnjaka našao u blizini.⁵⁹

Nakon završnih ispita u kolovozu 1835. godine Luko je imao namjeru svoju vojnu karijeru prema preporukama nadređenih nastaviti u pukovnji „Princ Leopold“ u Trstu ili u mađarskoj pukovnji „Franjo Karlo“,⁶⁰ tada u Lombardiji. Osim želje da bude stacioniran što bliže Dubrovniku zbog obitelji i klimatskih uvjeta povoljnijih za njegovo zdravlje, Luko je razmišljao i o svom daljnjem vojnom usavršavanju i napredovanju. Smatrao je važnim za karijeru jednog časnika, a posebno onoga školovanog na prestižnoj vojnoj akademiji kakva je bila Neustadt, teoretskom znanju pridodati i odgovarajuću praksu, što međutim nije bilo moguće postići bez pomoći visokopozicioniranih časnika. Stoga Luko u travnju te godine moli oca neka ponovno piše prijatelju, grofu Caboghi, kako bi se ovaj u Beču zauzeo za njegove interese. Već sredinom srpnja trebao je biti spreman za premještaj koji je imao uslijediti odmah nakon završnih ispita u kolovozu.⁶¹ Luko u međuvremenu neočekivano biva imenovan pobočnikom.⁶² Iako počašćen funkcijom, ona nije došla u pravi trenutak i dovela ga je u nezgodnu situaciju. Naime, o svom trošku trebao je nabaviti konja i opremu. Ispričavao se stoga ocu na neočekivanim financijskim izdacima na koje nije nikako mogao utjecati.

Početkom 1835. godine Luko majci u pismu nagovještava svoj dolazak u Dubrovnik nakon završnih ispita krajem listopada te godine.⁶³ O boravku u rodnom kraju saznajemo tek iz kratke nedatirane poruke napisane u brodskoj kabini na povratku, s Pelješca, gdje brod zastaje zbog nepovoljnog vjetrova.⁶⁴ Izgleda ipak kako se to putovanje nije dogodilo 1835. godine. U jednome od kasnijih pisama Luko se prisjeća svoga prvog dolaska kući tek godinu dana kasnije, u lipnju 1836. godine.⁶⁵

58 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.2. Lukovo pismo ocu iz Neustadta o mlađem bratu Matu, 1834.

59 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.6. Lukovo pismo ocu iz Lavova o susretu s Vlahom Cabogom, 17. 5. 1835.

60 Pukovnije su tada poprimala različita imena, povezana s imenom *inhabera* (vlasnika) pukovnije.

61 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.5. Lukovo pismo ocu vezano za premještaj po završetku školovanja, 19. 4. 1835.

62 Pobočnik ili adiutant (lat. *adiutans*, od glagola *adiutare*, što znači *pomoći*) časnik je dodijeljen kao pomoćnik višem časniku za pomoć pri vršenju njegovih službenih poslova. Kao takav Luko je imao kupiti konja i opremu kako bi mogao sudjelovati u paradi pri posjeti nadvojvode Ferdinanda 1835. Galiciji, s ukupnim troškom od 227 fr., kako navodi u pismu ocu. Vidi: HR-DADU-259.2.1.4.3.3.6. Lukovo pismo ocu iz Lavova o promaknuću u pobočnika te troškovima nabavke konja i opreme, 17. 5. 1835.

63 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.3. Lukovo pismo majci Mariji o dolasku na dopust u Dubrovnik, 17. 1. 1835.

64 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.12. Lukovo pismo ocu s Pelješca (Ston), 12. 8. Nije navedena godina.

65 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.73. Lukovo pismo iz Bludenza u kojem se prisjeća dopusta u Du-

Krajem 1835. godine Luko se nalazi u sjevernoj Italiji, ali ne u jednoj od dviju pukovnija koje je priželjkivao. Uskoro kao barjaktar 15. pješačke pukovnije „Barun Bertoletti“ iz Lombardije kreće na put prema Galiciji gdje će, na svoju veliku žalost, ostati više godina. Nezadovoljan i utučen piše roditeljima kako bi si sada radije oduzeo život nego išao u te krajeve (...*ed la mia risoluzione vi è già piuttosto di tagliarmi la vita, che di andare in quelle parti...*)⁶⁶. Situaciju u kojoj se našao opisuje kao tužnu sudbinu i nesreću (*misero destino, infelice stato*). Također ističe slabu plaću kojom nije bio u stanju izdržavati sebe i konja, a time niti osigurati budući ugled i napredovanje. Unatoč stalnim nastojanjima da dobije premještaj u Italiju, Luko će dugi niz godina provesti u poljskim garnizonima: Zloczowu,⁶⁷ Lavovu⁶⁸ i Brodyju.⁶⁹

Sredinom 1839. godine Luko roditeljima najavljuje svoj novi dolazak u Dubrovnik. Ističe svoju čvrstu odluku da čim prije dobije dugoželjeni premještaj u Italiju. Stoga put iz Lavova planira preko Beča kako bi se osobno zauzeo kod utjecajnih osoba u bečkim vojnim krugovima za svoj premještaj. O samom boravku u Dubrovniku ne saznajemo više detalja. U pismu iz ožujka 1840. godine Luko ocu opisuje tek putovanje brodom do Trsta te dalje poštanskom kočijom preko Postojne, Ljubljane, Graza i Bečkog Novog Mjesta do Beča. Uz jedno zaustavljanje u Celju prvoga dana te drugo u Brucku (an der Mur) sljedeći dan, put je trajao dva dana i dvije noći. O putovanju kočijom u koju su prodirale pahulje snijega tako da se iznutra sve bijelilo piše da je bilo kao u snu jer je kroz sve nabrojane gradove prošao tijekom noći. Po povratku u Beč dočekali su ga brojni Dubrovčani željni novosti iz Grada te u nevjerici slušali kako je u veljači jeo svježih šljiva i kupina (*sljiva i kupiena freschiech*).⁷⁰ Ocu u pismu opisuje ručak kod Brnje Caboghe i njegove žene Wande pred kojom se nije smjelo govoriti protiv Galicije odakle je bila rodnom. Luka su na to unaprijed upozorili pa je lukavo hvalio svoj boravak u Galiciji dok mu je Brnja i dalje obećavao pomoć u vezi s premještajem te ponovni razgovor s pukovnikom Petrićem u Dvorskom ratnom vijeću.⁷¹ Luko se nije mnogo uzdao u tu pomoć pa je osobno posjetio Petrića. Ovaj mu je dao do znanja kako nitko ne

---

brovnik 1836. godine, 27. 1. 1850.

66 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.13. Lukovo pismo ocu iz Cremona prije odlaska u Galiciju, 15. 12. 1835.

67 Zloczow (polj. Złoczów, ukraj. Zoločiv), danas grad u Lavovskoj oblasti u Ukrajini, pripadao je Poljskoj, odnosno Austrijskoj Monarhiji. Nalazi se 60 kilometara istočno od Lavova.

68 Lavov (polj. Lwów, ukraj. Lviv), danas glavni grad istoimene oblasti u zapadnoj Ukrajini, za vrijeme austrijske vladavine bio glavni grad povijesno-geografske regije Galicije.

69 Brody (polj. Brody, ukraj. Brodi), danas grad u Lavovskoj oblasti u zapadnoj Ukrajini. Nalazi se u dolini gornje rijeke Styr, otprilike 90 kilometara sjeveroistočno od glavnog grada regije Lavova.

70 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.33. Lukovo pismo ocu po povratku iz Dubrovnika u Beč, 11. 3. 1840.

71 Dvorsko ratno vijeće (tal. *Consiglio aulico di guerra*, njem. *Hofkriegsrat*) osnovano je 1556. u Beču kao središnje vojno nadležstvo za sve habsburške zemlje. Ukinuto je 1848. kada je u Beču osnovano vojno ministarstvo.

želi u Galiciju i kako mnogi mole za premještaj iz tih krajeva. Također je zbog istoga posjetio i baruna Bertolettija⁷², vlasnika pukovnije kojoj je pripadao tada već pet godina.⁷³ Nedugo nakon toga izvještava oca o mogućoj zamjeni s nekim od vojnika koji su dobili premještaj u Beč i Veronu, ali uz novčanu naknadu. Iako je on u tom trenutku bio drugi za napredovanje u svojoj pukovniji, a oni tek šesti u svojoj, rado bi bio dao 120 forinti koje na žalost nije imao, za premještaj u Veronu.

U kolovozu 1840. godine, netom prije jesenskih vojnih vježbi i marša iz Zloczowa u 70 kilometara udaljeni Lavov, Luko piše ocu o svojim financijama.⁷⁴ Potaknut vjerojatno očevim uputama o štednji, detaljno mu nabraja sve troškove koje je imao svaki mjesec pokriti svojom plaćom od 24 forinte, odnosno 17 forinti koliko je dobivao na ruke. Naime, od njegove ukupne plaće unaprijed se odbijalo 5 forinti za troškove vojne uniforme, 1 forinta za trošak opreme garnizona te isto toliko za kapelana. Od preostalih 17 forinti 8 je odlazilo na mjesečnu pretplatu za ručak i večeru, 3 forinte za rublje te 1 forinta za poslugu. S preostalih 5 forinti pokrivaio je troškove doručka, svijeća, odjeće i obuće, sapuna i ostalih sitnica. Tijekom vojnih vježbi i marševa troškovi su bili još i veći jer nije bilo pretplate za obroke. Također trebalo je pokriti troškove transporta prtljage iz jednog mjesta u drugo. Stoga Luko moli oca nešto novaca kako bi preživio mjesec i izbjegao zaduživanje. Otac mu u dva navrata iz Dubrovnika šalje 25 i 5 forinti.⁷⁵

Luko ubrzo odlazi u Brody, grad s tada većinskim židovskim stanovništvom, ljepše i bogatije arhitekture nego Zloczow i drugi galicijski gradovi. Nakratko će iste godine boraviti i u obližnjem Sassowu,⁷⁶ i to u svojstvu zapovjednika i administratora Vojne bolnice. U tom razdoblju razboljet će se te zbog bolesti upasti u dugove. Posudivši novac iz bolničke blagajne kako bi platio liječenje, nadao se kako će mu otac ponovno pomoći. Ovaj put to se međutim nije dogodilo te je morao uz vrlo visoke kamate posuditi novac od lokalnih Židova. Izgleda kako je i obitelj u Dubrovniku tih godina bila u iznimno lošoj financijskoj situaciji. Tome je potvrda i stalna mjesečna potpora od nekoliko forinti koju je austrijska vlast isplaćivala Nikoli i članovima kućanstva.⁷⁷

Unatoč napredovanjima Luko će i dalje biti opterećen financijama. U lipnju 1843. dobiva premještaj u Zolkiew i promaknuće u pobočnika 3. bataljuna, po-

72 Radi se o barunu Albertu Bertolettiju (1775. – 1846.), vlasniku (inhaberu) 15. pješačke pukovnije.

73 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.65. Lukovo pismo ocu iz Bludenza o razgovorima u Beču, 20. 2. 1840.

74 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.33. Lukovo pismo ocu o financijama, 20. 8. 1840.

75 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.36. Lukovo pismo ocu iz Lavova sa zahvalom za novčanu pomoć, 5. 10. 1840.

76 Sassow (polj. Sasów, ukraj. Sasiv), grad u Lavovskoj oblasti, zapadnom dijelu Ukrajine.

77 HR-DADU-259.2.1.2.4.3. Potvrde članovima kućanstva obitelji Nikole Giorgija Bone o isplati potpore od austrijske vlade, 1845. – 1850.

novno mimo svoje volje. Troškove nabavke konja i ostalih potreba vezanih uz ovo napredovanje Luko je imao podmiriti od svojih tada još uvijek skromnih mjesečnih primanja. S još manje novaca bit će prisiljen sve svoje osobne troškove svesti na minimum, a u jednom trenutku čak početi sam sebi kuhati.

Nakon gotovo deset godina Lukovo uporno osobno zalaganje kod nadređenih u Beču napokon je urodilo plodom. Sredinom 1845. godine Dvorsko ratno vijeće izdaje žurnu naredbu kojom ga se šalje na dopust u Dubrovnik te potom u Kotor u novi bataljon. Uz to dobiva obećanje kako će ubrzo biti imenovan poručnikom u talijanskoj pukovnji „Federico“.⁷⁸

Već u kolovozu iste godine Luko brodom iz Kotora šalje majci košaru prljavog rublja i pismo.⁷⁹ Predlaže joj da dođe u Kotor parobrodom⁸⁰ i ostane kod prijatelja do proslave Velike Gospe kada će joj on praviti društvo na povratku kočijom u Dubrovnik. Luko tada posljednji put vidi roditelje. Majka umire u siječnju 1851., a otac četiri godine poslije.

Krajem 1846. godine Luko je u Cremoni gdje nastavlja vojnu karijeru. Tada već tridesetdvođodišnjak, ozbiljno razmišlja o ženidbi i posredstvom oca ulazi u pregovore s obitelji Ane Pozza, dubrovačke plemkinje. Njezina obitelj i ona traže od Luka da odustane od vojne karijere i stalno se nastani u Dubrovniku. Luko nije bio spreman odustati od vojske i živjeti od ženina miraza, a smatrao je i kako mu se buduća žena ima pridružiti kamo god ga vojna služba odvede.⁸¹ Djevojka i njezina obitelj nisu pristali na ovakve uvjete, stoga do ženidbe nije došlo. Luko će i kasnije u više navrata moliti oca neka mu u Dubrovniku pronađe ženu. Nije mu bilo bitno hoće li biti plemićkog roda, a bilo mu je svejedno i koje je vjere, odnosno je li kršćanka, muslimanka ili židovka. Tražio je samo da bude obrazovana, da ne bude zavodnica, ali niti ružna te da posjeduje određenu svotu za pristojan život. Život vojnika bio je težak, ne samo zbog opasnosti od ranjavanja i bolesti već i zbog čestih selidbi i nedostatka bliskosti. Stoga će ženidba i vlastita obitelj Luku do kraja života ostati neispunjena želja.

Velika agrarna i opća gospodarska kriza, uz buđenje nacionalne svijesti, uskoro dovode do revolucionarnih kretanja u više europskih zemalja, pa tako i u Italiji.⁸²

78 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.55. Lukovo pismo ocu o skorom premještanju i dolasku na dopust u Dubrovnik, 26. 6. 1845.

79 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.56. Lukovo pismo majci iz Kotora, 9. 8. 1845.

80 Prva redovna linija parobrodom na istočnoj obali Jadrana, u ondašnjoj Austro-Ugarskoj, uspostavljena je 20. kolovoza 1838. na relaciji Trst – Dubrovnik – Kotor. Liniju je održavao austrijski Lloyd sa sjedištem u Trstu.

81 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.59. Lukovo pismo majci Mariji vezano za ženidbu s Anom Pozza, 1. 5. 1847.

82 Lombardijom i Venecijskim vojvodstvom vladaju Habsburgovci od 1815. godine (do 1866. kada su pripojeni Kraljevini Italiji), središnji dio Italije zauzima Papinska Država, a južna Italija i otok Sicilija čine Napuljsko Kraljevstvo na čelu s Burboncima. Kraljevina Pijemont-Sardinija jedina

Luko se u srpnju 1848. godine javlja roditeljima iz zarobljeništva iz Genove.⁸³ Piše o protuaustrijskom ustanku koji je 19. ožujka izbio u Cremoni gdje je bio stacioniran te o kapitulaciji austrijske vojske i povlačenju austrijskih časnika s obiteljima u Tirol. Iako su im Talijani obećali slobodan prolaz, u noći 25. ožujka, na Lukov rođendan, kod mjesta Desenzana uz blizini jezera Garde, ustanici su ih okružili i zarobili sa ženama i djecom. Iz Desenzana su odvedeni u Bresciu pa dalje u Milano, uz povike i vrijeđanje lokalnoga stanovništva kao da su lopovi i ubojice, a ne ratni zarobljenici. Talijani su ih prema naredbi milanske vlade doslovno svukli do gola i oduzeli im svu imovinu kako bi je prodali na dražbi. Luku je zbog njegova talijanskog imena još u Cremoni, a kasnije i u Desenzanu, bio ponuđen položaj u novoj lombardskoj vojsci, ali on takvo što zbog ponosa i zakletve koju je dao austrijskoj zastavi nije želio prihvatiti te je slijedio sudbinu svojih zarobljenih suboraca. Također nije shvaćao, a time niti prihvaćao razloge pobune i cilj kojim su se pobunjeni Talijani vodili. Gledajući prvenstveno vlastiti interes, bio je iznimno nesretan što je završio u zarobljeništvu umjesto da se nastavio boriti. Boreći se, smatrao je, stekao bi slavu i ugled te unapređenje, dok je u zarobljeništvu, kao i za vrijeme primirja, samo tratio vrijeme.⁸⁴

U Genovi, tada također dijelu Kraljevine Pijemont-Sardinije, zarobljenike su retirali puno bolje nego u Milanu, dopustivši im prvih dana da uz časnu riječ slobodno šeću gradom. Međutim, zbog napada lokalnog stanovništva morali su ih skloniti u jedan samostan, ograničivši im kretanje. Luko je hvalio grad i luku, mada u odnosu na Trst od puno manje važnosti. Radovao ga je pogled na Mediteran i brodove koji su uplovljavali. Prisjećao se obiteljske povijesti od prije nekoliko stoljeća kada je Genova njegovom pretku Matu Giorgiju (1329. – 1400.) zbog zasluga u zajedničkoj borbi protiv Venecije krajem 14. st. dodijelila titulu đenoveškog plemstva.⁸⁵ A sada je ta ista Genova, komentirao je ocu, držala u zarobljeništvu jednoga drugog Giorgija u korist Venecije.

---

je od talijanskih državica u kojoj je na vlasti tada bila domaća, savojska dinastija. Ustanak 1848. godine izbija na Siciliji šireći se prema sjeveru. Građanstvo dolazi na vlast i proglašava republiku. Papa je prognan iz Rima. Prije nego što su Talijani uspjeli dići ustanak u Veneciji i Lombardiji, Habsburgovci šalju vojsku u sjevernu Italiju. U pomoć im pristiže francuska i španjolska vojska. Papa je vraćen u Rim, a posljednje uporište revolucije u Italiji, Venecija, ugašeno je u srpnju 1849. Jedina država koja je uspjela ukinuti feudalizam i apsolutnu vlast kralja bila je Kraljevina Pijemont. Uveden je parlament i ustav. Revolucionari bježe u Pijemont, a među njima i vođa nacionalnooslobodilačkog pokreta, Giuseppe Garibaldi koji će desetak godina kasnije odigrati važnu ulogu u konačnom ujedinjenju Italije.

83 HR-DADU-259.2.1.4.1.61. Lukovo pismo ocu iz zarobljeništva iz Genove nakon izbijanja protuaustrijskog ustanka u Cremoni, 22. 7. 1848.

84 HR-DADU-259.2.2.1.2.2.1.1. Lukovo pismo bratu Marinu iz Varese za vrijeme revolucije, 24. 9. 1848.

85 V. više u: Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, Odabrane biografije, (E-Pe)*, sv. 5, 14-15.

Već u sljedećem pismu Luko s veseljem izvještava kako su na putu prema sjeveru Pijemonta, kod mjesta Mondovì, saznali vijest o veličanstvenoj pobjedi i ponovnom ulasku austrijske vojske 6. kolovoza u Milano te o primirju i razmjeni zarobljenika.⁸⁶ Odmah su bili preusmjereni prema jezeru Maggiore gdje su kod mjesta Arona trebali preći iz Pijemonta u Lombardiju. Međutim, nakon dojave kako će ih zaustaviti „razbojnik“ Garibaldi,⁸⁷ koji nije poštovao primirje sklopljeno između sardinijskog kralja i savojskog vojvode Karla Alberta⁸⁸ i austrijskog feldmaršala Radetzkyog,⁸⁹ bili su prisiljeni bježati preko Novare do Milana.

Luko se nakon svega nije dobro osjećao među suborcima Talijanima koji su amnestirani iako su bili dezerteri. Želio je čim prije dobiti premještaj. Cijelu zimu 1848. godine ipak provodi u Milanu živeći, prema njegovim riječima, prilično dobro, u središtu Milana, u otmjenoj palači Orsini.⁹⁰ Imao je velikog i lijepog konja i on mu je bio najveća zabava. Konj je prema njegovim riječima bio zločest, grizao je i bio neposlušan, ali je njega upravo to zabavljalo i veselilo.⁹¹ Danju je radio je u uredu princa Schwarzenberga,⁹² guvernera austrijske Lombardije, a noći je provodio u kazalištu, kavani ili gostionici, uvijek u istom društvu i istim razgovorima. Dakle, dosađivao se. Čekalo se proljeće i nove vojne akcije.

Na blagdan sv. Vlaha, 1849. godine Luko u svojstvu pobočnika generala brigade Görgera kreće iz Milana prema Vareseu gdje se brigada imala razmjestiti na granici Pijemonta i Švicarske. Brigada se sastojala od dvaju bataljuna Hrvata, koje Luko naziva „Ogulini“,⁹³ triju bataljuna talijanske pukovnije „Nadvojvoda

86 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.62. Lukovo pismo ocu iz Milana o primirju i razmjeni zarobljenih, 28. 8. 1848.

87 Giuseppe Maria Garibaldi (1807. – 1882.), talijanski general, borac za neovisnost Italije, poznat i kao „heroj dva svijeta“ zbog vojnih pohoda u Južnoj Americi i Europi, zapovijedao je vojnim pohodima koji su doveli do ujedinjenja Italije.

88 Karlo Albert (1798. – 1849.), sardinijski kralj i savojski vojvoda. Nakon što su 1848. godine austrijske postrojbe protjerane iz Milana i Venecije te Parme i Modene, stao je na čelo protuaustrijskog nacionalnog pokreta. Nakon poraza kod Custozze 1848. i Novare 1849. abdicirao je u korist sina Viktora Emanuela II.

89 Josph Radetzky von Radetz (1766. – 1858.), češki plemić i austrijski feldmaršal, vojni upravitelj Lombardije, vođa austrijskih trupa tijekom revolucije 1848. – 1849. protiv pijemonteške vojske.

90 Palazzo Orsini znamenita je palača u stilu neoklasicizma, smještena u ulici Borgonuovo u središtu Milana. Pripadala je uglednoj rimskoj plemićkoj obitelji Orsini, kasnije obitelji Falcò Pio. Od 1996. u palači je sjedište modne kuće Giorgio Armani.

91 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.64. Lukovo pismo ocu iz Milana o stanju u austrijskoj vojsci u Italiji, 29. 1. 1849.

92 Karl Borromäus Philipp zu Schwarzenberg (1802. – 1858.), sin feldmaršala Karla Philippa Schwarzenberga. Obnašao je dužnost guvernera austrijske Lombardije od 1849. do 1850. godine. Aktivno je surađivao s feldmaršalom Radetzkyjem na suzbijanju pokušaja pobune na području Lombardije.

93 Ogulinska pukovnija kao vojno-upravna cjelina u sastavu Karlovačkog generalata i Vojne krajine u Hrvatskoj i Slavoniji kao dijelu Habsburške Monarhije postojala je 127 godina, od 1746. do

Alberto⁹⁴ kojoj je on pripadao i jednoga bataljuna „Tirolskih lovaca“ te šest komada artiljerije. Prije konačnog odlaska iz Milana Luko u četvrti sa zlatarima kupuje i šalje za uspomenu majci zlatnu ukrasnu iglu, a sestrama po zlatni privjesak.

Nakon svega bio je razočaran Italijom i Talijanima. Razmišljao je hladnokrvno i želio se čim prije riješiti talijanske pukovnije, iako se s premještajem u nju mučio godinama. Nije napredovao, smatrao je, onako brzo kako je zaslužio. Nije postao kapetan jer su ga stalno prestizali, kako on kaže, uljezi, tj. časnici s manje iskustva i znanja, ali s boljom vezom. Kao ostatak feudalnog koncepta, napredovanje u austrijskoj vojsci tada je još uvijek ovisilo o plemićkom, ali i o etničkom podrijetlu.⁹⁵ Luko stoga moli oca neka iskoristi povoljnu političku situaciju što se tiče Dubrovnika te uputi u njegovo ime molbu banu Josipu Jelačiću. Savjetuje oca neka piše na „ilirskom“ i predstavi ga kao iskusnog vojnika školovanoga u Neustadtu.⁹⁶ Luko je i prije iskazivao naklonost ilircima i narodnom jeziku. Desetak godina ranije pisao je ocu o biltenu grofa Janka Draškovića u kojemu Drašković spominje Dubrovnik s velikim poštovanjem, nazivajući ga ilirskom Atenom.⁹⁷

Habsburška vojska uskoro u jednoj od svojih najpoznatijih pobjeda u 19. stoljeću, 23. ožujka 1849. godine u Bitci kod Novare,⁹⁸ uspijeva poraziti vojsku Kraljevine Sardinije, a tjedan dana kasnije pada i Brescia. Luko bratu Mihui-Luigiju piše iz Bludenza (Tirol) gdje se tada nalazio kako je Bitka kod Novare bila krvava, ali ništa u odnosu na onu kod Brescie.⁹⁹ Okrutno komentira kako su posljedice za pobunjenice Talijane bile stravične, ali da krivicu snose oni sami te da su zaslužili ono što im

---

1873. godine. U Ogulinu se nalazilo zapovjedništvo pukovnije, upravni odjel i pukovnijski sud. Sastojala se najprije od 16, a od 1787. od 12 satnija. Jedna od satnija bila je Ogulinska ili Ogulinski pješaci koji su sudjelovali u drugoj polovici 18. i prvoj polovici 19. stoljeća u nizu ratova i sukoba koje je Habsburška Monarhija vodila širom Europe. V. više u: Željko Holjevac, *Ogulinska pukovnija (1746.-1873.)*, (Ogulin: Ogranak Matice hrvatske, 2012.)

94 Od 1830. vlasnik pukovnije linijskog pješaštva br. 44 bio je nadvojvoda Alberto.

95 Tado Oršolić, „O časničkoj izobrazbi, plaći i časničkom kadru u Austro-Ugarskoj vojsci s naglaskom na Dalmaciju“, *Rad, Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 48 (2006), 563.

96 HR-DADU-259.2.1.4.1.64. Lukovo pismo ocu u vezi molbe banu Josipu Jelačiću, 29. 1. 1849.

97 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.31. Lukovo pismo ocu o grofu Janku Draškoviću, 1839.

98 U Bitci kod Novare habsburške snage odnijele su odlučujuću pobjedu koja je značila privremeni kraj talijanskih pokušaja oslobađanja Lombardije. Austrijske trupe štatile su stari poredak, slično kao i pri gušenju revolucije u Ugarskoj, koja se odvijala paralelno.

99 „Deset dana Brescie“ (23. 3. – 1. 4. 1849.), pobuna koju je predvodio domoljub Tito Speri, započela je istoga dana kad i Bitka kod Novare. Austrijske trupe pod vodstvom generala Nugenta povukle su se u obližnji dvorac iz kojega su snažno topovima gađali Bresciu oštetiši mnoge povijesne spomenike. Nakon što su uspostavili totalno okruženje, austrijske trupe opljačkale su grad i masakrirali brojne stanovnike prije nego što je predaja mogla biti potpisana. Tijekom bitke ubijeno je oko tisuću građana. Zbog svog žestokog otpora grad Brescia prozvana je Lavica Italije (*Leonesa d'Italia*).

se dogodilo.¹⁰⁰ Izvještava ubrzo oca kako je Bitkom kod Novare i prihvaćanjem svih mirovnih uvjeta feldmaršala Radetzskog završen rat. Austrougarska se vojska nakon tog čina povukla natrag u Lombardiju, a s njima i Luko. Talijanska revolucija je bila po Lukovim riječima „budalasta“, a Talijani nakon svega o njoj nisu imali hrabrosti niti govoriti.¹⁰¹

Otac zahvaljuje Luku na javljanju u tako teškim uvjetima. Raspituje se za sina svoje sestrične, Karoline Giorgi, Miha Degenschilda, kao i za ostale Dubrovčane. Ne dobivši odgovor, Nikola ponovno piše sinu u Milano te u Bergamo. Javlja mu kako je Brnja Caboga odaslan u diplomatsku vojnu misiju u Varšavu te kako je kao pobočnika uspio povesti svoga nećaka Enrica, oslobodivši ga borbi u Mađarskoj. Enrico je, kao i Luko, godinama boravio u Češkoj, nemiran i očajan, iščekujući napredovanje uz stričevu pomoć.¹⁰² Brnja je iskreno žalio dubrovačke mladiće koji su odabrali vojsku kao životni put. Predviđao im je samo poteškoće na svakom koraku, zakašnjela napredovanja te lišavanja svake vrste. Nije bio nimalo sretan kada su oba njegova nećaka, spomenuti Enrico (1818. – 1881.) i njegov brat *Divo* (1808. – 1871.), sinovi Nikolina prijatelja i Brnjina brata Vlaha Velikog (1774. – 1854.), odabrali vojnu karijeru.¹⁰³

Luko u jednom trenutku naprasno prestaje pisati roditeljima. Poslije će uz ispriku priznati kako se nije dobro osjećao i kako nije imao snage pisati. Majka, koja se ranije sinu javljala samo svojim dopisom na kraju očevih pisama, počela je uporno sama pisati i slati pisma naslovljena na poručnika Luka Giorgija i pukovnika „Nadvojvoda Alberto“. Imena gradova na omotnicama precrtana su te se čini kako su pisma lutala između Milana, Bergama i Verone.¹⁰⁴ Nakon više od pola godine Luko napokon odgovara roditeljima tek u siječnju 1850. pismom iz Innsbrucka. Izvještava ih kako je postao kapetan i kako kreće na put za Bludenz. Tamo ga je čekala nova pukovnija koja je na tom području djelovala u svojstvu promatračke vojne postrojbe u ratu protiv Njemačke.¹⁰⁵ Izražava žaljenje za dugo razdoblje u kojem se nije javljao te moli majku da to zaborave i pišu si odsada barem dva pisma mjesečno.¹⁰⁶

100 HR-DADU-259.2.2.1.2.2.2.1. Lukovo pismo bratu Mihui-Luigiju nakon bitke kod Brescie, 9. 4. 1849.

101 HR-DADU-259.2.1.4.1.66. Lukovo pismo ocu iz Borgo Vercelli o pobunjenicima i revoluciji, 27. 3. 1849.

102 HR-DADU-259.2.1.4.1.69. Nikolino pismo sinu Luku o premještaju Brnje Caboghe, 26. 5. 1849.

103 HR-DADU-259.2.1.4.2.1. Pismo Nikoli od Brnje Caboghe općenito o vojnoj službi, 16. 2. 1834.

104 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.70. Marijino pismo sinu Luku u kojem ga moli da im piše, 30. 6. 1849.

105 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.73. Lukovo pismo ocu iz Bludenza o unapređenju i premještaju, 27. 1. 1850.

106 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.71. Lukovo pismo majci s isprikama za nejavljanje, 1. 1. 1850.

Uskoro od obitelji iz Dubrovnika stižu dobre vijesti. Objavljene su zaručke sestre Marije Ane, tada već četrdesetdvo godišnjakinje, i austrijskog oficira Mata Ghetaldija, a uskoro i tri godine mlađe Magdalene i časnika Cesarea Bovija, tada stacioniranoga u Budvi.¹⁰⁷ Majka Marija o tome piše kao o uspješno zaključenom poslu, što i nije bilo čudno s obzirom na sve administrativne prepreke i kauciju, odnosno depozit koji je trebalo osigurati prije udaje za časnika austrijske vojske.¹⁰⁸ Nikola i Marija prodaju posjed koji je Marija naslijedila od brata Marinice, ali ni to nije bilo dovoljno za isplatu kaucija. Ostala imovina trebala je biti na sudu prvo oslobođena prijašnjih tereta te procijenjena. Sve je to predugo trajalo i odgađalo vjenčanje zaručnika.

Luko je u isto vrijeme imao drugi problem. Uštedenih tisuću forinti “in zvanzighe“, koje je nosio posvuda sa sobom, postajale su mu sve veći fizički teret. Ne želeći ih promijeniti u papirnati novac zbog straha od gubitka vrijednosti, upućuje oca neka se raspita gdje može sigurno pohraniti uštedeni novac.¹⁰⁹ Ubrzo odlučuje uštedevinu poslati ocu u Dubrovnik i položiti u banku Monte di Pietà.¹¹⁰ Novac iz Bludenza stiže u Dubrovnik nakon mjesec dana putovanja parobrodom.¹¹¹ Sretan, Luko zahvaljuje ocu uz komentar kako ga dodatno raduje što će se vrlo vjerojatno rat na proljeće nastaviti jer bez revolucija i ratova on ne bi napredovao i postao kapetan niti vlasnik tisuću uštedenih forinti.¹¹²

Nakon uragana u siječnju 1850. i iznimno niskih temperatura, hladnoća i led uništili su gotovo sve nasade u Dubrovniku pa te godine niti žito nije rodilo. Dubrovnik je uz to pogodio potres. Otac ga opisuje kao jak udar s valovima. Njihove

107 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.82. Marijino pismo sinu Luku o poslovima oko udaje sestara, 1. 6. 1850.

108 Za vojne osobe u austrijskoj vojsci vrijedili su posebni propisi za sklapanje braka, odnosno svaki je vojnik za ženidbu trebao dobiti odobrenje nadređenih. Ograničeni broj vojnog osoblja mogao je biti oženjen jer su vojne vlasti smatrale kako je brak štetan za vojnu službu. Uvjet za dobivanje dozvole bilo je i osiguranje uzgrednih primanja ili ženidbena kaucija radi boljeg imovinskog stanja bračnih partnera, ali i kao prihod udovici u slučaju smrti supruga. Kaucija je funkcionirala u formi zaklade. Supružnici njome nisu raspolagali slobodno, već su mogli uživati samo kamate. V. više u: Alexander Buczynski, „Obveze i povlastice krajiških časnika“, *Povijesni prilozii* 11, br. 11 (1992), 90-93.

109 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.73. Lukovo pismo ocu vezano za uštedenih tisuću forinti, 27. 1. 1850.

110 Sve do kraja 19. stoljeća u Dubrovniku nije bilo većih štedno-kreditnih institucija osim jedne kreditne institucije (Monte di pietà osnovana 1825.) i dvije slabo razvijene (gradske i poštanske) štedionice. Ulogu zajmodavca imali su ili bogati domaći trgovci ili Blaga djela (stari dubrovački zavod koji je upravljao zadužbinama u obliku nekretnina i novca) ili banke u Trstu. V. više u: Ivo Perić, „O nastanku, ustrojstvu i djelovanju novčarskih zavoda u Dubrovniku u zadnjim decenijima pod austrijskom vlašću“, *Analii Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 21 (1983), 271-291.

111 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.81. Nikolino pismo sinu Luku o prispijeću pošiljke (1000 forinti), 20. 4. 1850.

112 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.77. Lukovo pismo ocu o ratovanju, napredovanju i zaradi, 11. 3. 1850.

kuće u Gradu i Gružu ostale su netaknute, ali otac se bojao manjih udara koji su se nastavili sljedećih dana. U Stonu je stanje bilo puno gore. Gotovo niti jedna kuća nije bila za stanovanje, a bilo je i dosta poginulih pod ruševinama. Udar se osjetio i u Dalmaciji i Boki. U srpnju iste godine otac piše i o velikim vrućinama koje su ometale izvršenje svakodnevnih poslova. Unatoč prodaji ženina nasljedstva nije uspio prikupiti sav novac za isplatu ženidbenih kaucija. Stoga moli Luka neka mu prepusti njegovih tisuću ušteđenih forinti uz obećanje kako će mu po razdiobi obiteljskoga nasljedstva taj iznos biti nadoknađen. Luko nije zadovoljan očevim prijedlogom, ali mu prepušta i ovu odluku, predajući ponovno sudbinu u očeve ruke. U to se vrijeme još uvijek nalazio u Tirolu gdje se pripremao za marš prema Bavarskoj. Polovicu puta vojska je prešla marširajući danima od šest sati ujutro do osam sati navečer. Potom su se ukrkali na vlak koji je put od šest dana pješčenja prešao za tri sata. Naredbe su primali telegrafom u zadnji čas, a ostale informacije čitali iz novina poput ostalih.¹¹³

Početak 1851. godine Lukova vojna postrojba kreće prema Kasselu kamo, prošavši nekih stotinjak kilometara, stiže 12. siječnja. Već sljedećeg dana krenuli su vlakom dalje prema Karlshafenu gdje se nalazila luka za brodove koji su pristizali iz Bremena. Nastavili su marš do grada Hildesheima te dalje vlakom do Lüneburga. Rijeku Labu prelaze 21. siječnja kod mjesta Artlenburga te dalje preko Ratzeburga stižu do Lübecka. Marševi su bili zahtjevni, bez dana odmora, kako je to inače bilo uobičajeno za vrijeme primirja. Luko se nije žalio. Dobro se osjećao unatoč svakodnevnim pješčenjima. Konja je već ranije bio prodao jer ga nije mogao voditi sa sobom, iako bi mu konj bio od velike koristi. Nisu imali informacije o tome kamo i kuda dalje. Oni su samo hodali, jeli i spavali, bez ikakvih saznanja od nadređenih o konačnome cilju.¹¹⁴

Geografska razdaljina koja je dijelila Luka od obitelji povećavala se, pa se Luko s pravom pitao kako će i kada stići pismo poslano roditeljima sa sjevera Europe. Svoju točnu adresu nije mogao napisati, stoga im je napominjao kako trebaju navesti točan naziv pukovnije i njegovo ime nadajući se kako će ga pisma pronaći. Luku od oca tako u veljači 1851. godine stižu pisma, ali očito ne redosljedom kojim su poslana, stoga iz njih on ne uspijeva iščitati tragičnu vijest. U siječnju naprasno u 66. godini umire Lukova majka Marija¹¹⁵ ne dočekavši vjenčanja svojih kćeri na

113 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.92. Lukovo pismo ocu iz Bavarske o stanju u austrijskoj vojsci, 24. 11. 1850.

114 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.95. Lukovo pismo ocu nakon marša na sjever Europe, 24. 1. 1850.

115 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.65. Pismo Nikoli od Bernarda Caboghe nakon Marijine smrti, 21. 1. 1851.; HR-DADU-259.2.1.4.6.6. Pismo Nikoli od sina Miha-Luigija nakon majčine smrti, 10. 2. 1851.; HR-DADU-259.2.4.2.3.1. Pismo Miha-Luigija bratu Marinu nakon majčine smrti, 13. 2. 1851.; HR-DADU-259.2.1.4.3.3.101. Pismo Nikoli od sina Luka nakon majčine smrti, 30. 3. 1851.; HR-DADU-259.2.2.1.2.2.2.4. Pismo Miha-Luigija bratu Luku nakon majčine smrti, 21. 4. 1851.

kojima je dugo i ustrajno radila niti okupljanje cijele obitelji kojemu se radovala i za njim godinama čeznula. Sredinom veljače Luko se još uvijek raspituje za majčino zdravlje pišući obitelji iz Travemündera, grada na obali Baltičkoga mora.

Početkom ožujka saznaje kako napuštaju Baltik. Cijela brigada Martini kojoj je pripadala Lukova pukovnija i pukovnija Tirolskih lovaca trebale su se vratiti u Češku, ponovno dio puta marširajući, a dio putujući vlakom preko Prusije i Saske. Luko još nije bio primio pismo koje mu je otac poslao posredstvom grofa Caboge i u kojemu ga je želio pripremiti i s oprezom izvijestiti o majčinoj smrti. Iz jednoga od očevih sljedećih, konfuznih pisama, Luko počinje naslućivati kako se s majkom nešto loše dogodilo. Sredinom ožujka s očevim prima i pismo brata Miha-Luigija. Doznaje napokon tragične detalje zadnjih trenutaka majčina života. Iako se majka bila oporavila od svojih uobičajenih reumatskih tegoba, osjećala se loše te je otišla iz Gruža u Grad liječniku. On je dijagnosticirao samo tjeskobu i savjetovao joj neka se vrati kući. U noći 16. siječnja stanje joj se naglo pogoršalo pa su pozvali liječnika koji je dijagnosticirao upalu maternice. Unatoč lijekovima i konzultaciji četiriju liječnika majci nije bilo pomoći. Umrla je u noći 20. siječnja bez oporuke, uz jedinu želju da se poslovi oko udaja kćeri privedu kraju.

Otac o majci piše biranim riječima, oplakujući je ističe u pismu kako su izgubili vrsnu, brižnu majku i suprugu, čvrst oslonac i ponos obitelji i cijele zajednice, koju oplakuju svi koji su je poznavali.¹¹⁶ Oca je majčina smrt duboko pogodila i on se nikad od nje neće oporaviti. Jedina utjeha zadnjih godina života bila su mu djeca i vijesti koje je od njih primao.

Luko se u međuvremenu s postrojbom vraćao sa sjevera Europe. Putovali su vlakom od Travemündera preko Magdeburga, Leipziga, Dresdena do Praga. Nakon desetak dana marša našli su se u češkim planinama na granici s Bavarskom. Komanda Lukove pukovnije bila je smještena u gradu Pilsenu na zapadu Češke, a Luko u selu Bergreichensteinu, u češkim šumama. Vrijeme je bilo loše, ceste također. Iako je na raspolaganju imao konja, s njim nije mogao nikamo. U Galiciji, gdje je mislio kako mu ne može biti gore, bilo mu je bolje od ovoga mjesta gdje se sada nalazio. Nije se dobro osjećao i već mu je općenito bilo dosta samotnjačkog života i vojske. Nije imao namjeru još dugo tako živjeti, napominjao je ocu u pismima. Kao kapetan prve klase mogao je računati na pristojnu mirovinu u iznosu od šesto forinti godišnje. Činu majora se nije nadao. U svojoj 36. godini sve je češće razmišljao o životu uz more i mirovini. Otac ga je odvrćao od te namjere smatrajući kako za njegovu mirovinu još uvijek nije vrijeme. Trebalo je dovršiti posao s kaucijama kako bi se sestre udale i napokon otišle od kuće. Luko, iako nevoljko, šalje ocu punomoć kako bi raspolagao nasljedstvom i u njegovo ime, uz opasku kako to čini prije svega poštujući želju svoje pokojne majke. Iskustvo mu je govorilo kako se u Dubrovniku

116 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.100. Nikolino pismo sinu Luku nakon Marijine smrti, 16. 3. 1851.

interes članova obitelji koji su bili daleko od kuće uvijek na kraju zanemario i izigrao. Napominjao je ocu neka vodi računa o njegovim interesima kako se jednog dana ne bi pokajao što mu se predao u ruke. Sve češće je isticao svoju nevoljkost i žrtvu. Nije volio svoj životni poziv smatrajući kako život vojnika niti u doba primirja nije imao ništa humano niti časno. S iznimnom strpljivošću godinama je podnosio frustracije i okrutnosti nadređenih mu oficira. Iako naučen odmalena na podređenost, sve teže ju je podnosio. Živio je u stalnoj uznemirenosti i zlovolji, nezadovoljan životom u tuđini, daleko od obitelji i sunarodnjaka.

Na proljeće 1851., nedugo nakon majčine smrti, Lukova sestra Marija Ana napokon se udaje za Mata Ghetaldija, skromno i bez slavlja, u obiteljskoj kapelici u Gružu. Kum je bio Enrico Caboga, a Nikolina nećakinja Karolina, kći njegova pokojnog brata Miha, preuzela je u ceremoniji ulogu pokojne majke. Mladenci su već drugi dan otputovali parobrodom za Trst i dalje prema Ogulinu gdje je Mato službovao, u pratnji kuma te brata Marina koji je išao položiti odvjetnički ispit u Zadar.¹¹⁷

Dok boravi u Češkoj, Luko svakodnevno kilometrima maršira po blatnim cestama i kiši. Sanjari o putovanju u Dubrovnik kako bi se osunčao i okupao u moru, nadajući se kako će mu to pomoći izliječiti osip koji nije prolazio i za koji je liječnik vjerovao kako dolazi od problema s jetrom. U rujnu 1851., po završetku jesenskih vojnih vježbi, Luko odlazi u Theresienstadt.¹¹⁸ Hvali češko vino i prisjeća se lova na zečeve u Dubrovniku, gledajući svoje vojnike koji su ih iz dosade uz put lovili golim rukama. Uskoro nažalost stižu tragične vijesti od oca, ovaj put o Matu Ghetaldiju, suprugu Marije Ane. Svega koji mjesec nakon ženidbe Mato je preminuo od srčanog udara u Ogulinu. Sestra Marija Ana usred zime ostaje sama u nepoznatu kraju te zaštitu i utjehu pronalazi kod poznanika u Bariloviću i čeka očeve upute. Početkom 1852. još uvijek je u Bariloviću, a obitelj joj savjetuje neka se preuda za drugoga časnika. Međutim, zbog iznenadne smrti voljenoga supruga ona se nije mogla odlučiti na novu udaju iako je za to izgleda imala prilike. Na proljeće se kao udovica ipak zauvijek vraća ocu u roditeljsku kuću.

U listopadu 1852. Luko odlazi u Rokycanyju, gradić između Praga i Pilsena. Put nije bio naporan jer su od Theresienstadta do Praga putovali tri sata vlakom, a od Praga do Rokycanyja marširali pet dana u malim etapama. Luko je bio na konju koji ga je dobro služio. U isto vrijeme u dubrovačkom susjedstvu, u Sutorini i na Kleku, učestali su dolasci turskih časnika koji su razmatrali buduće gradnje za svoje

117 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.105. Nikolino pismo Luku o vjenčanju Marije Ane i Mata Ghetaldija, 3. 5. 1851.

118 Terezín (Theresienstadt) češki utvrđeni gradić 60-tak kilometara sjeverozapadno od Praga. Tvrđavu okruženu bedemom između 1780. i 1790. izgradio je car Josip II. U čast svojoj majci carici Mariji Tereziji nadjenao joj je ime Theresienstadt (Terezijin grad), kasnije pozvan Terezín.

trupe, a Austrija je diplomatskim putem to nastojala spriječiti. Omer Paša Latas¹¹⁹ iznenada je bio pozvan s cijelom postrojbom natrag u Rumeliju,¹²⁰ pa su trupe s granica oko Dubrovnika krenule prema Istanbulu. Oni koji su ih imali priliku vidjeti tijekom borbi bili su zadivljeni uvježbanošću i disciplinom njihovih vojnika. Nakon turskog odlaska povukle su se i austrijske posade u Anconu. U Crnoj Gori je bilo mirno, a zemlja je prema očevim riječima egzistirala uz austrijsku pomoć.¹²¹

Sljedeće godine Dubrovnikom se šire boginje od vojnika koji su bili na granici s Albanijom. Otac piše kako su opasne i kako su neki smrtno stradali. Napominje kako su oboljeli i oni koji su bili cijepljeni. Iste godine Dubrovnik uz boginje pogađa i potres. Luko sve manje ima strpljenja i sve više ga smetaju očeve stalne jadikovke i sklonost da mu iz Dubrovnika piše samo o ružnim stvarima. Zanima se za urod maslina i želi znati koliko je točno maslina ubrano te godine i koliko je litara maslinova ulja dobiveno. Zamjera ocu jer izbjegava pisati o količinama, odgovarajući mu iz godine u godinu kako su masline rodile slabije nego prethodne godine. Nanovo pročitavši sva očeva pisma, Luko ljutito ustvrđuje kako uroda maslina uopće više ne bi trebalo biti.¹²²

Zbog bolesti vinove loze na cijelom prostoru Dalmacije i Italije i urod grožđa je bio loš. Brat Miho u listopadu 1854. izvještava Luka kako su te godine napravili jedva dvadeset barela¹²³ vina, dok bi prijašnjih godina imali i sto.¹²⁴ Sve je poskupjelo i općenito se u Dubrovniku tih godina sve teže živjelo.

Luka je godinama ljutilo i očevo uporno neodobravanje njegova povratka u Dubrovnik. Kada ga otac zamoli neka mu pošalje svoj portret, kao što je to Cabogin sin napravio, Luko prijeteći uzvraća kako će mu se on uskoro osobno ukazati.

U jednome od svojih posljednjih pisama ocu 1855. godine Luko zahvaljuje na čestitkama za svoj 40. rođendan pišući: „Ovaj broj me podsjeća kako sam zagazio u starost i rekao zbogom mladosti koja mi nije bila odviše ugodna i sretna. Možda će mi počinak u starosti donijeti neophodan mir u duši.“¹²⁵

119 Omer Paša Latas (1806. – 1871.), mušir (maršal) osmanske vojske srpskoga porijekla. Bio je zapovjednik osmanske vojske u Krimskome ratu (1853. – 1856.) te u osmansko-crnogorskome ratu (1861. – 1862.) pri čemu je Crna Gora spašena zauzimanjem vesesila.

120 Naziv Rumelija u 19. i 20. st. koristio se za označavanje svih osmanskih posjeda u današnjoj Albaniji, Makedoniji, Grčkoj, Bugarskoj, odnosno u europskom dijelu Turske. Odlukom Berlinskoga kongresa 1878. osnovana je osmanska autonomna pokrajina Istočna Rumelija koja je 1885. priključena Bugarskoj.

121 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.109 Nikolino pismo sinu Luku o rasporedu vojsci oko Dubrovnika, 14. 6. 1851.

122 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.141. Lukovo pismo ocu vezano za urod maslina, 8. 3. 1855.

123 Jedan barel iznosi 159 litara.

124 HR-DADU-259.2.2.1.2.2.2.8. Pismo Luku od brata Miha-Luigija iz Dubrovnika vezano za urod grožđa i količine vina, 16. 10. 1854.

125 HR-DADU-259.2.1.4.3.3.142. Lukovo pismo ocu vezano za čestitke za 40. rođendan, 15. 4. 1855.

Otac Nikola umire u listopadu te godine, a Luko ostaje u vojsci još gotovo punih dvadeset godina. U Dubrovnik se zauvijek vraća tek 1874. godine. U pismu iz Klagenfurta¹²⁶ jednoj od dviju tada živućih sestara, udovici Mariji Ani, ili starijoj neudanoj Mariji Jozici najavljuje svoj povratak i predlaže da jedna od sestara dođe živjeti s njim jer je kuća u Gradu u kojoj su tada obje sestre živjele s najmlađim bratom Marinicom i njegovom ženom Anom bila premala za sve.¹²⁷

To su posljednje informacije o Luku i njegovu životnom putu koje su se mogle iščitati iz odabrane cjeline razmijenjenih pisama između njega i obitelji u Dubrovniku.

Zaključak

Kako je istaknuto u uvodu, dosadašnji istraživači, osim rukopisu Ignjata Đurđevića iz 17. st., nisu posvećivali veliku pažnju dokumentaciji obitelji Giorgi. Nakon dovršene arhivističke obrade i analitičkog opisa gradiva ovim radom detaljnije se predstavio fond u cjelini kao i neke cjeline odabranoga gradiva. Uvidom u osobnu dokumentaciju Nikole Giorgi Bona i korespondenciju s najstarijim sinom Lukom željelo se ukazati na sadržajnu i informativnu vrijednost sačuvane dokumentacije koja otvara niz mogućnosti daljnjih istraživanja kako ostalih članova obitelji Giorgi Bona, poput recimo najmlađeg Nikolina sina, odvjetnika i političara, Marina-Marinice Giorgi Bona, poslanika Narodne stranke (1861. – 1864., 1867. godine) te Narodne hrvatske stranke (1889. – 1895.). u Dalmatinskom saboru, tako i s ovom obitelji drugih povezanih osoba poput pijarista Francesca Marije Appendinija, profesora retorike u *Collegiumu Rhabusinumu*, a poslije i generalnog ravnatelja dalmatinskih gimnazija u Zadru, čija se osobna korespondencija igrom slučaja također zatekla u ovom fondu.

Gradivo fonda obitelji Giorgi u cjelini svakako će biti od koristi istraživačima povijesno-političkih, gospodarskih i društvenih prilika na području Dubrovnika i okolice, napose onima koji se zanimaju za razdoblje neposredno prije i nakon pada Dubrovačke Republike, jer se veći dio sačuvanoga gradiva ipak odnosi na 19. stoljeće.

126 HR-DADU-259.2.6.1.22. Lukovo pismo iz Klagenfurta jednoj od sestara (nije navedeno ime) u Dubrovnik, 1874.

127 O Luku nakon povratka u Dubrovnik piše novinar Antun Stražičić (1864. – 1921.), donekle njegov suvremenik. U svojim zapisima navodi: „*Kolonelo Gjorgji bio je teribiô (strašan); vazda išô sam, ukočen i namrđen. Kad je bio komandanat od bataljuna u Italiji, govorilo se, da su svi ofčali dik-jarali, da ne mogu podnositi njegovu strogost i da je zato pošô u pensijon.*“ V. Stjepan Ćosić, ur., *Antun Stražičić, Dubrovački koluri, Uspon i pad srbokatolika* (Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2018.), 131.

Korištenje gradiva predstavljenoga fonda olakšat će obavijesno pomagalo, analitički inventar, nedavno dovršen i dostupan na službenoj mrežnoj stranici Državnoga arhiva u Dubrovniku.¹²⁸

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori:

Državni arhiv u Dubrovniku (Hrvatska)

HR-DADU-259 Obitelj Giorgi (1675. – 1918.)

HR-DADU-274 Obitelj Bonda (18. – 20. st.)

HR-DADU-276 Osobni fond dr. Ernesta Katića (16. – 19. st.)

Literatura:

Belamarić, Joško. „Biskupska palača u Dubrovniku“, *Dubrovačka biskupija*, ur. Ivan Viđen, 37. Dubrovnik: Dubrovačka biskupija, 2018.

Bersa, Josip. *Dubrovačke slike i prilike (1800.-1880.)* Dubrovnik: Matica Hrvatska Dubrovnik, 2002.

Bratičević, Irena. „Ovidije pretvoreni: četiri prijevoda Đurđevićeve pjesme Bijeljaše se izdaleka“. *Grada za povijest književnosti hrvatske* 37 (2010), 199.

Buczynski, Alexander. „Obveze i povlastice krajiških časnika“. *Povijesni prilozi* 11, br. 11 (1992), 63-107.

Čučić, Vesna. *Posljednja kriza Dubrovačke Republike*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 2003.

Stjepan Ćosić, ur., *Antun Stražičić, Dubrovački koluri, Uspon i pad srbokatolika*. Dubrovnik: Ogranak Matice hrvatske u Dubrovniku, 2018.

Ćosić, Stjepan. *Dubrovnik nakon pada Republike (1808.-1848.)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 1999.

---

128 Državni arhiv u Dubrovniku, Pregled fondova i zbirke, Obavijesna pomagala, K. Vlastelinski, obiteljski i osobni arhivski fondovi, Obitelj Giorgi. Pristupljeno 28. 3. 2022. <https://dad.hr/k-vlastelinski-obiteljski-i-osobni-arhivski-fondovi>.

Ćosić, Stjepan. „Slom Dubrovačke Republike prema iskustvima suvremenika“. *Kolo 2* (2008), 129-146.

Državni arhiv u Dubrovniku. „Pregled fondova i zbirki, Obavijesna pomagala, K. Vlastelinski, obiteljski i osobni arhivski fondovi“. Pristupljeno 28. 3. 2022. <https://dad.hr/k-vlastelinski-obiteljski-i-osobni-arhivski-fondovi/>

„Đurđević“. U: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 3, 758. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ 1993.

Holjevac, Željko. *Ogulinska pukovnija (1746.-1873.)*. Ogulin: Ogranak Matice hrvatske, 2012.

Hrvatski vojnik (Zagreb), 1751.-1918., 2005.

Kobašić, Antun. „Ekonomske prilike u Dubrovniku i dubrovačkom kraju od ulaska Francuza do kraja 19. st.“. *Anali Dubrovnik*, br. 35 (1997), 63-101.

Körbler, Đuro. „Ignjat Đorđić prethodnik Wolfov u Homerevu pitanju“. *Rad JAZU* 186 (1911), 1-34.

Lupis, Vinicije B. „O djelatnosti dubrovačkoga zakladnog zavoda Opera pia (Blaga djela) i Javne dobrotvornosti“. *Povijesni zbornik 2*, br. 3 (2008), 47-72.

Muljačić, Žarko. „Salamankezi i Sorbonezi u Dubrovniku“. *Filologija 2* (1959), 161-173.

Obad, Stijepo. „Agrarni odnosi na području bivše Dubrovačke Republike (1814.-1850)“. *Radovi. Razdio historije, arheologije i historije umjetnosti 6*, br. 3 (1969), 131-148.

Oršolić, Tado. „O časničkoj izobrazbi, plaći i časničkom kadru u Austro-Ugarskoj vojsci s naglaskom na Dalmaciju“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*, br. 48 (2006), 557-568.

Pederin, Ivan. „Uloga Innocenza Čilića u gospodarskoj, kadrovskoj i socijalnoj politici nove vlasti u Dubrovniku (1806-1818.)“, *Dubrovnik 32/1-2* (1989), 12-51.

Perić, Ivo. „O nastanku, ustrojstvu i djelovanju novčarskih zavoda u Dubrovniku u zadnjim decenijima pod austrijskom vlašću“. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 21 (1983), 271-291.

Pudić, Ivan. *Rerum Illyricarum Ignjata Đurđevića*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 1967.

Stojan, Slavica. „Dnevnik Vlaha Stullija“. *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, br. 32 (1994), 101-116.

Stojan. Slavica. U salonu Marije Giorgi Bona. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 1996.

Vekarić, Nenad. Vlastela grada Dubrovnika, 5. Odabrane biografije (E-Pe). Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 2014.

Vekarić, Nenad. Vlastela grada Dubrovnika, 7. Genealogije (A-L). Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 2016.

Vojnović, Konstantin. „Prilozi k arhivalnijem pabircima dubrovačkim“, Starine Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 28 (1896.), 1-96.

Giorgi Family Fonds – personal documentation of Nikola Giorgi Bona and correspondence with his son Luka (1834 – 1855)

Summary

Following the archival processing and analytical description of the material, this paper presents the archival fonds HR-DADU-259 The Giorgi Family as a whole, as well as part of the material belonging to the series Members of the Giorgi Bona Family, i.e. the content of 147 letters exchanged between Nikola Giorgi Bona (1778 – 1855) and his eldest son Luka (1815 – 1888), an Austrian colonel. The original archival material follows the course of the military career of Luka Giorgi Bono, a young nobleman from Dubrovnik, educated at the prestigious military academy in Wiener Neustadt (Bečko Novo Mjesto) in the 1830s. He began his military career in northern Italy, after which he served for years in Galicia and again in northern Italy and Tyrol during the revolutionary events of 1848/1849, then in Bavaria, the Baltic, and the Czech Republic. The content of the letters exchanged mostly between the son and the father, from 1834 to 1855, reveals private relationships between family members, but also a broader picture of social, economic, and political conditions during the Austrian administration in Dubrovnik, experienced from the perspective of the last members of Dubrovnik nobility.

The analysis of the materials of only one archival box, i.e., one subseries within another series, Members of the Giorgi Bona family, more precisely the correspondence of Nikola Giorgi Bona with his eldest son Luka, revealed a series of information about the life of this Dubrovnik noble family and a whole series of less and more known historical events from first half of the 19th century.

For historiographic research, original archival material such as this is a valuable source of data as it conveys unique and direct testimonies.

Any further research into the handwritten legacy of the Giorgi family will certainly be facilitated by the analytical inventory completed and recently published at the official website of the archives.

Keywords: Giorgi Bona family, Dubrovnik, Austrian administration, Dubrovnik nobility, private correspondence, manuscript legacies, State Archives in Dubrovnik (DADU)